

ВЕЛИКО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

Комисия по изработване на проект за
Конституция на България

ПРОТОКОЛ

На 27 юни 1991 г. се проведе заседание на Комисията за изработване на проекта за Конституция на България при

ДНЕВЕН РЕД:

ОБСЪЖДАНЕ НА СПОРНИТЕ ЧЛЕНОВЕ, НАГЛАСУВАНИ В ПЛЕНАРНАТА ЗАЛА.

ДОКЛАДВА ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ - зам.-председател на комисията. Към протокола се прилага списък на присъствувалите. Заседанието беше открито в 9,25 ч. и ръководено от господин Любен Корнезов - зам.-председател на комисията.

- 0 -

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Сега ще обсъждаме спорните текстове, тези, които беше решено да бъдат върнати на Конституционната комисия за нова редакция. Снощи Конституционната комисия и нейната работна група работихме до късно, намерихме удачни формулировки по седем от тези текстове. Те са само правни формулировки, нямаше спор около идеите. Виждам, че господин Божилов е тук, а един от текстовете беше по чл. 5 и предлагам да разгледаме именно чл. 5, ал. 5.

НИ/МТ

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Не е ли приет този текст, господин Корнезов?

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: На чл. 5, ал. 4 и ал. 5 не са приети. Господин Божилов е представител на Министерството на външните работи и предполагам, че ще ни помогне да намерим по-точната редакция. Основно предложенията бяха около тайните преговори, военните клаузи и т.н.

Господин Богдан Атанасов предложи: всички тайни международни договори, клаузи, анексии, протоколи, допълнения или каквито и да са добавки са нищожни и не пораждаат правни последици за страната, ако не са одобрени от Народното събрание." Това предложение възбуди доста спорове основно в пленарната зала. Това беше поводът ал. 5 на чл. 5 да бъде върната отново на Конституционната комисия. Проф. Янков, господин Бахнев и господин Петър Обретенов бяха наточарени с обсъждането на този текст. Кажете какво е вашето становище?

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: Първо, по този въпрос, относно тайните клаузи. Действително, особено след Първата световна война се говори непрекъснато за това, че трябва да се премахнат тайните договори и затова в Устава на обществото на народите имаше даже такъв текст, че договори, които не са регистрирани от обществото на народите, нямат правни действия. Обаче се оказа, че това е нереалистично. Сега трябва да погледнем нещата откъм реалната им страна. Тайни не значи непременно противоправни. Може да бъдат от различно естество и става дума в дадения случай не само какво е нашето намерение и желание. Ние влизаме в договорно-правни отношения с други държави. Поради това аз смятам, че това така, както е дадено в този текст, съжалевам че не виждам господин Атанасов, но ако един договор или една разпоредба се обсъжда публично или на закрито заседание в Народното събрание, тя престава да бъде тайна. И това ще наруши не само нашите изисквания, но и изискванията на контрагента. Може да е един търговски, икономически договор, който от гледна точка на въпроса за икономически интереси е търговска тайна, да не искат да се обявява. Още повече, че в дадения случай става дума за договори, които ще се инкорпорират в българското право.

Аз не намерих в нито една конституция, без изключение, в света, не зная, ако някой знае да посочи, да има Конституция, в която да има такава разпоредба. Не съществува такава разпоредба. Това се оставя на преценка на правителството, относно одобрението, относно реда за ратифицирането на международните договори.

И ако погледнем разпоредбата на чл. 87 ще видим, че ще се получи едно вътрешно противоречие. И затова предлагам текста на ал. 5 да остане така, както е. Може някой елементи тук да се подобрят, например вместо да се каже "по тази Конституция" да се каже "ратифицирани по конституционен ред", за да могат да се обхванат и такива договори, като например Уставът на ООН, пактовете за правата на човека. Аз мисля, че това може да се уреди с една преходна разпоредба, но така, както е в сегашния си вид, прекомерно ограничителен характер за действие на Конституцията има по отношение на договорите, само от сега за в бъдеще, А има такива договори, които имат такова основополагащо значение и затова може би тази формулировка, която няма да ни ограничи ще бъде: "Международни договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани в "Държавен вестник" и влезли в сила за Република България са част от вътрешното право на страната." И т.н. Това е, което предлагам.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Какво е Вашето становище, господин Божилов? Много се политизира този въпрос, особено след договора на Чехословакия със Съветския съюз. Повдигна се долу въпросът.

БОЖИЛОВ: Аз бих могъл да дам някои пояснения и малко повече информация, защото много неща се обсъждат, но най-съществените често се пропускат и не се знаят, независимо от многото коментари.

Ние си имаме, макар и далеч несъвършен и е с идея да се прередактира, един Указ 1496/1985 г., който установява законовия ред за присъединяването на България към международни договори. Този указ предвижда една процедура, която, ако се спазва, не позволява България да се включва или да навлиза в международни договори, които да бъдат в ущърб на страната или

да отговарят на интересите на една администрация, гледайки в бъдещето. Проблемът е в миналото, и ако погледнем практиката, аз бих казал, че нищо не сме имали закон, просто той недостатъчно добре се е спазвал. Защото всеки държавен орган, който е искал да сключи международен договор, първо трябва да подготви доклад до Министерския съвет, да мотивира защо предлага този договор, после този договор да бъде съгласуван със заинтересованите ведомства, да бъде внесен на съвещание на Министерския съвет, Министерският съвет да вземе решение, с което да упълномощи представител на даденото ведомство или на делегация да води преговорите. След като се водят преговорите отново се докладва, отново се получава азрешение от Министерския съвет, за да се подпише договор и т.н. Оттук започва вече разграничението. Има договори, които подлежат на ратификация и договори, които не подлежат на ратификация.

В миналото е имало случаи, когато отделни ведомства са си сключвали междуведомствени споразумения, които и сега не се знаят в Министерството на външните работи. Но това далеч не означава, че това са тайни договори, не бих ги квалифицирал така.

Лично на мен, не ми е известен случай на таен договор или тайни клаузи.

ГЕОРГИ АВРАМОВ: Тук ставаше дума за междудържавни договори, за договори между България и друга страна.

БОЖИЛОВ: Не е възможно да се сключи международен таен договор ако се спазва законовия ред. Не е възможно да се сключи тогава таен договор. Защото как може да бъде таен договор този, който ще трябва да бъде подготвен, който трябва да бъде внасян с доклад на един или двама министри, да се разгледа от Министерския съвет, когато Министерският съвет трябва да вземе решение и ще влезе в неговите архиви, че е дал съгласие. След това да даде съгласие той да бъде подписан, след това да го утвърди. Такъв договор за мен не може да бъде таен.

ГЕОРГИ АВРАМОВ: Става дума за тайни военни договори. Примерно ние с Гърция правим тайна военна клауза срещу Турция.

Става дума за такива клаузи.

БОЖИЛОВ: Аз не зная и твърдя, че не съм видял такава тайна разпоредба в този смисъл.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Какво е Вашето становище, тайна ли е редакцията, която сега се предложи за ал. 5 на чл. 5.

БОЖИЛОВ: По този текст аз съм съгласен, ние няколко души дискутирахме по този въпрос и ако другите нямат възражение мисля, че това е най-добрата редакция, защото обхваща международни, основополагащи договори. Иначе сегашната редакция щеше да изключва Устава на ООН, основни многостранни международни договори. Мисля, че този текст подобрява нещата.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Благодаря Ви. Има думата господин Обретенов.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Аз мисля, че редакцията на чл. 5, ал. 5 е много добра и не трябва да се приема. Страхове на господин Атанасов не са основателни. Такава точка в Конституцията ние не можем да включим. Но моята идея беше за нещо друго, тъй като този ред досега не е бил регламентиран в Конституцията и господин Божилов не можа да ни увери, че все пак няма никакви договори, които да нарушават установения сега в тази Конституция ред за приемане на международни договори, редно е, даже е необходимо в преходните правила да включим един текст, който обявява за невалидни всички договори, несклучени по реда, указан в чл. 5. Това е най-общо идеята.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Това не е възможно.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Ще се върнем по-късно на преходните правила и тогава можем да търсим изменения и такава регламентация. Сега да се съсредоточим върху текста на чл. 5.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Мисля че това предложение покрива нуждата от основополагащите да бъдат ратифицирани по законен конституционен ред и ще влязат в Конституцията. И аз предлагам колегите да се съгласят с тази поправка на ал. 5, вместо да се позоваваме на чл. 70 и т.н. да кажем: "Международните договори, ратифицирани по конституционен ред..."

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Колеги ще се обединим ли около този текст?

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Аз още не съм завършил. Тъй като е повдигнат въпроса за тайните договори, за евентуално съществуващите тайни договори, искам да ви обърна внимание, че в нашите преходни и заключителни разпоредби, даже и по-рано в т. 2, ал. 1, предвиждаме, че Министерският съвет ще привежда в съответствие с Конституцията онези норми на законите, които ѝ противоречат. Тази разпоредба може да бъде малко разширена или да бъде тълкувана разширително, но тя трябва да покрива и възможността Министерският съвет да прегледа и тези задължения и тези норми от международните договори - двустранни или многостранни, но в повечето случаи става дума за двустранни, защото тайните клаузи обикновено са в двустранни договори. Да прегледа и тези договори и да ги приведе в съответствие с тази Конституция, която ще приемем. Това би трябвало да разберем.

И след това, аз исках да обърна вашето внимание на един трети въпрос, че ние за съжаление нямаме в Конституцията разпоредба за отговорност на министри. По въпроса за сключване на тайни клаузи и т.н. можем за в бъдеще отговорността на министрите би била една гаранция срещу подписването на всякакви тайни клаузи, договори или споразумения.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Колеги, можем ли да се обединим и да предложим в пленарната зала следния текст на чл. 5, ал. 5:

"Чл. 5 (5) Международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани в "Държавен вестник" и влезли в сила за Република България са част от вътрешното право на страната. Те имат предимство пред нормите на вътрешното законодателство, които им противоречат."

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Сега въпроса за съществуващите вече договори. Този проблем остава висящ.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Можем сега да напишем един текст за преходните разпоредби.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Трябва този въпрос, ако намери конституционно разрешение, да го обмислим после.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Нека сега да го обмислим, за да изчерпим тази точка. След това можем да го пропуснем. Може да се напише такъв текст, че "договорите, ратифицирани от Република България по досегашния ред, запазват своето действие."

ГЕОРГИ АВРАМОВ: Без тайните клаузи, обаче.

НОРА АНАНИЕВА: Всяка държава има тайни клаузи.

ГЕОРГИ АВРАМОВ: Но кой има право да сключва тайни клаузи и как.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Не бива да има тайни клаузи от Народно-то събрание.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Какво да напишем в преходните правила?

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: Предлагаме следния текст: "Международните договори, ратифицирани от Република България по досегашния ред (тук не съм много сигурен) запазват своето действие."

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Това "по досегашния ред" нищо не значи.

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: Само ако са ратифицирани от Народното събрание.

ЛЮБЕН КУЛИШЕВ: Така ще премахнете цяла серия от договори, с които сме задължени.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Това е идеята.

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: Нека да го прочета още веднъж. "Международните договори, ратифицирани от Република България по досегашния ред (може да се каже по досегашния конституционен ред) запазват своето действие."

ГЕОРГИ АВРАМОВ: Няма да се приеме.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Тази разпоредба не е необходима, защото тя се покрива с новата редакция.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Тя ще важи оттук нататък, няма да има обратно действие, ако говорите за ал. 5. Алинея 5 не решава въпроса.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Алинея 5 е добра.

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: Аз се принудих да предложа нещо, в което, искрено казано, не съм убеден, защото щом като не се променя персоналността на държавата, тя по силата на международното право, освен това ние сме подписали една конвенция и може би ще я ратифицираме, за договорното правоприемство при международните договори. Те си остават в сила. Дали ще го кажем или не, задълженията остават. Не може като се приеме една нова Конституция държавата да се освободи от досегашните си задължения.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Г-н професор, въпросът е такъв, че ние имаме договори, за които ще кажем, че тяхната правоприемственост си остава. Въпросът е за тези тайни клаузи, които евентуално биха ни поставили в неловко положение по вече сключени договори, и преди Конституцията. Въпросът е за тях.

ГЕОРГИ АВРАМОВ: Да бъдат ратифицирани от Народното събрание на закрити заседания.

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: Това означава да ратифицираме Устава на ООН.

ГЕОРГИ АВРАМОВ: Да, включително и него.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Недейте така.

ЛЮБЕН КУЛИШЕВ: Може би най-подходящият начин е да последваме пътя, който подсказва господин Бахнев, да се упълномощи Министерският съвет да направи преглед на нашите договори с оглед освобождаването на България от тези договори, които са в противоречие с Конституцията. Това освобождаване обаче не може да стане едностранно, тъй като принципът на международното право е, че ние сме задължени да спазваме задълженията, които вече сме поели. Това ще трябва да стане по реда, предвиден в международното право.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Уместни ли са тези указания в Конституцията?

ЛЮБЕН КУЛИШЕВ: Не, по-добре е с едно решение на Народното събрание.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Аз още един път предлагам да се огледа от специалисти международноправници.

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: Това е отлагане на въпроса.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Ще можем ли да го решим сега?

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Трябва да можем, тогава какво ново ще възникне по този въпрос?

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Какво предлагате, г-н Янков?

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: Предлагам този текст, който предложих, да бъде приет, а останалите въпроси, които имат връзка с преходните приложения, по Закона за присъединяването на България към международните договори, там да бъде решен.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Г-н Атанасов и други настояваха, че всякакви тайни договори са нищожни и дори искаха да запишем това в Конституцията. Аз не съм за това, но става въпрос за тези договори, които са сключени в минало време. За тях смятам, че трябва да подлежат на някаква поне ревизия, ако не и да бъдат обявени за недействителни. А според мен би могло в Конституцията да се пише.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Как го виждате като текст в Конституцията?

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Да приемем за преходните разпоредби текст, който беше предложен от Янаки Стоилов и Александър Янков и да добавим следното: "В едногодишен срок Министерският съвет да преразгледа тайните клаузи или споразумения, ако има такива, и да ги внесе в Народното събрание. Това е предложение за преходна разпоредба.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Звучи като указание към Столичния кмет да почисти всички афиши. (Весело оживление)

МАРИАНА ХРИСТОВА: Колеги, очевидно е, че спорове по текста няма. Чл. 5, ал. 5 я приехме. По отношение на преходните разпоредби това, което ни предлага проф. Янков устройва всички ни.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Е, не чак всички устройва.

МАРИАНА ХРИСТОВА: Въпросът е за тайните клаузи. Очевидно е, че по тях е спора и те нямат нито връзка с текста, нито имат връзка с преходните разпоредби, която проф. Янков предлага и която приемаме по принцип, че трябва да бъде така за минало време. Обаче по отношение на тайните клаузи е очевидно, че имаме място да се тревожим за неща както от миналото, така и от бъдещето. Но на мен ми се струва, че международния живот без тайни клаузи по договорите няма да има. И в миналото е имало, и в бъдеще ще има. Мен ме тревожи това искане да се внесат в Народното събрание.

Аз ви предлагам това, което предложи г-н Кулишев, може би с едно решение на Народното събрание трябва да натоварим съответните компетентни органи да направят един преглед на тайните клаузи и да приемат кои от тях ще подлежат на ново утвърждаване и по кои от тях ще имаме възможност, разбира се, с нормите и средствата на международното право да се откажем от тях, но в никакъв случай не бива да искаме те да стават явни. България е държава и като всички държави има свои интереси, част от които са и тайни. Едно такова искане от наша страна, най-вече в залата, струва ми се, не съм специалист по международно право, но ще ни злепостави в международния живот.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Благодаря на колежката затова, че всъщност каза единственото решение. Ние може да натоварим Министерският съвет или министъра на Външните работи и ресорните министерства да прегледат и ако има договори, които противоречат на интересите на страната, да предложат да бъдат ратифицирани.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: След като приемем Конституцията трябва да направим едно решение от този вид.

ГЕОРГИ АВРАМОВ: Това не е решение за залата.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: От Конституцията нататък няма да се сключват тайни договори. Влизат в сила само тези, които се публикуват.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Не може ли в чл. 2, ал. 1 на преходните разпоредби да прибавим: "Народното събрание в едногодишен срок от влизането в сила на Конституцията, привежда в съответствие с

нея онези норми на законите и на международните договори, които й противоречат." Да направим тази добавка "и международните договори".

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Ние не можем да привеждаме международните договори.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Напротив, ние трябва да приведем в съответствие вътрешното законодателство, на международните договори.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Да, тук сте прави. Не върви.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Обединяваме ли се около това след приемането на Конституцията да предложим на Народното събрание да вземе едно такова решение.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Това трябва да стане още днес, иначе няма да се приеме в залата.

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: Ако предпочитате да има и преходна разпоредба.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Аз настоявам да има преходна разпоредба.

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: "Международните договори, ратифицирани от Република България по досегашния конституционен ред, запазват своето действие".

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Нека да го има за сигурност.

ЛЮБЕН КУЛИШЕВ: Няма нужда от това, то е излишно.

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: Аз професионално ви казвам, че това е излишно.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Въпросът не е в това, че запазват своето действие, в това няма съмнение. Аз казвам, да се приравнят по действие към договорите по чл. 5. Да се смята, че са ратифицирани по този ред и стават част от вътрешното право. Това е, което се цели.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Това е правилно.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Да се каже договорите, ратифицирани по досегашния ред се приравняват по своето действие...

ЛЮБЕН ГРОЗДАНОВ: Но по досегашния ред има договори, които не са били ратифицирани. Именно те са били тайни и са в противоречие.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Колеги, отново се връщаме в този омагьосан кръг. Всичко може да стане с едно решение.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Хубаво е да се сложи в преходните разпоредби. По това Велко е прав. Но и защо да не кажем в преходните разпоредби и следващата идея, която беше добре формулирана.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Аз дори бих казал: "Същото това действие имат и договорите, ратифицирани по досегашния конституционен ред".

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Вижте систематиката на чл. 5, той разглежда други проблеми.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Пак предупреждавам, че по този въпрос ще стане голям спор. Става въпрос за досега съществуващите тайни договори. По-категорична разпоредба трябва да има.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Тогава можем да кажем: "публикуваните и влезли в сила за Република България, стават част от вътрешното право".

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Съгласен съм с това. Но става въпрос за обратни текстове.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Тогава ще се приеме едно решение, заедно с приемането на Конституцията.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Колеги, уточняваме се г-н Бахнев, г-н Обретенов, г-н Александър Янков, г-н Любен Кулишев, г-н Божилов и г-н Богдан Атанасов да предложат формулата в заключителните разпоредби, включително и решение, което да предложим за гласуване от Народното събрание.

Следващият проблем е в чл. 5, ал. 4 за обратното действие: "Законът няма обратна сила." Между впрочем, нито един колега в дискусиите досега, не е казал че има и обратен принцип. Ние знаем пактовете и т.н. Въпросът е за формулировката.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Дали да съществува изрично или да не съществува.

МАРИАНА ХРИСТОВА: Това е един от основните принципи в международното право.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Действително е това, че когато се създават по-благоприятни последици за гражданите, то и в областта

на гражданското право, което за едни е благоприятно, за други не. Предлагам ви не бихме ли могли да вземем текста от проекта на Социалдемократическата партия, който гласи дословно следното: "Никой не може да бъде осъден или да се наказва за действие или бездействие, които не са били въздигнати от Закона за престъпление, постъпка и административно нарушение."

ЯНАКИ СТОИЛОВ: А те поддържат ли този текст все още?

НОРА АНАНИЕВА: Ние приехме много от техните текстове, а сега те ги оспорват.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Вижте какво е казано в проекта за Конституция на радикал-демократическата партия: "Никакви материални закони: публично-правни, частно-правни, наказателни не могат да имат обратно действие или да накърняват законно придобити и признати права."

ЛЮБЕН ГРОЗДАНОВ: Ние разсъждаваме сега, стоим встрани от проблема. Няма спор, че материалния закон няма обратна сила - и граждански, и наказателен. Тук става въпрос за това, че законодателят може да придаде с изричен текст обратна сила за Наказателния закон, когато не утежнява, не въвежда ново престъпление и т.н. Спорът е за гражданските закони. Гражданският и материален закон няма обратна сила. Става въпрос дали законодателят може с изрична норма, с изричен текст да дава обратна сила.

Някои са привърженици на това, което е казано за Наказателния закон, законодателят да може да дава обратна сила. А другите са привърженици на текст, който да не дава възможност за това.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Само за наказателното право.

ЛЮБЕН ГРОЗДАНОВ: Винаги да не може да се дава обратна сила. - И когато влошава, и когато не влошава.

ЙОРДАН АНДРЕЕВ: Какво е вашето мнение?

ЛЮБЕН ГРОЗДАНОВ: Моето мнение, че гражданският закон е като наказателния.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Това е ясно за всички.

ЛЮБЕН ГРОЗДАНОВ: Да, но Вие поставяте въпроса може ли законът да има обратна сила. Никой не твърди, че законът може да има обратна сила. Става въпрос в кои случаи законодателят ...

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Чл. 5, ал. 4 да отпадне или не? Ако не отпадне каква да бъде неговата редакция?

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Тогава предложихме междинен вариант, да не бъдат абсолютно противопоставени нещата и заедно с това да бъдат реалистични, като се включи забраната за обратно действие в Наказателния закон в хипотезите, които всички знаем, както и невъзможността да се препраща с обратна сила юридическа отговорност. И аз ще прочета текста, за да си го припомнят колегите: "Законът няма обратна сила, когато установява или увеличава юридическа отговорност, или предвижда да отпаднат основания за нейното погасяване." Смятам, че това е достатъчно конкретно и реалистично и винаги може да се определи.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Но юридическа отговорност може да бъде и гражданско правната.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Именно, когато става дума за отговорност, тя не може да бъде с обратна сила.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Текстът такъв какъвто е: "Законът няма обратна сила, освен когато това е изрично предвидено."

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Това означава, че наказателно-правната норма може да въздигне ограничението и да увеличи наказанието.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Наказателната норма вече съществува. Тя вече съществува.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Да, но това е една колизия, която е специален закон.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Специалният закон вече е създал някакво условие, което е различно от онова, което сме приели тук, че няма обратна сила. Това е смисълът на такова тълкуване.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Това, което казва г-н Павлов, че законът няма обратна сила освен тогава, когато това е описано

в закон, това означава, че всеки закон може да няма обратна сила.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Аз предлагам да бъде: "Законът няма обратна сила."

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Това също не е вярно.

ЖИВКО МИЛАНОВ: Колеги, този въпрос е изключително важен, защото се касае до основен принцип на държавното устройство и изобщо на правовия ред. Тук колегата Грозданов е прав, че едва ли някой спори по това, че законът няма обратна сила. Но този текст, който ние четем в ал. 4 съдържа два момента. Първо, генералният принцип, че законът няма обратна сила, той действа само за в бъдеще. И второ, изключението в какви случаи може да се допусне? Само в два случая, ако изрично се предвиди, не е по приимпция. И второ, само когато създава по-благоприятни условия. И във френското право е така. Вземете случаите, можем ли да установяваме данъци с обратна сила, лихвени проценти с обратна сила и т.н. Както вече имахме такива опити. Нещата са много хлъзгави и затова мисля, че текстът е много добре формулиран. Не зная какво поражда съмнение. Нека да се изясни какво поражда съмнение относно текста и да изчистим онова, което е съмнително.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Вие много добре знаете, че се влага политическо съдържание - за съдене виновниците за третата национална катастрофа, за имуществото на партиите и т.н. Въпросът е, че всичко се политизира.

ЛЮБЕН КУЛИШЕВ: В повечето конституции този въпрос, като принцип, е прескочен. И той се урежда в раздела за правата на човека, там, където се говори за наказателното преследване, така както е третиран въпросът в международния пакт за гражданските и политическите права. Не може да се сложи в чл. 30.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Това в кой член ще бъде не ни решава въпроса. Важното е да сведем проблема към чисто наказателно-правен принцип, а не така общо.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Защо да не го разширим малко?

ЛЮБЕН КУЛИШЕВ: В нито една Конституция не е решен този въпрос.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Аз съм съгласен с това, което каза г-н Кулишев, включително и колегата Грозданов. Във всеобщата декларация за правата на човека само по отношение на възможността за наказателна отговорност е включен такъв текст. И понеже въпросът при гражданското право е спорен, тъй като там винаги за едни се създават благоприятни, а за други неблагоприятни последици, там много може да се спори.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Какво предлагате?

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Това, което каза г-н Кулишев.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Чл. 9 има предвид основните принципи на правовата държава.

ЛЮБЕН ГРОЗДАНОВ: Както е разрешено в Пакта.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Там има много текстове.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Аз всъщност не чух възражение срещу текста, който предложих.

ЙОРДАН АНДРЕЕВ: Когато обсъждахме този въпрос обърнах вашето внимание върху това, че един от мотивите да се наложи този текст в Конституцията е приемането на Закона за лихвите върху старите задължения. Тогава посочих, че в Американската Конституция, приета преди 200 години, в чл. 1, § 9, т. 3 изрично е казано: "Не могат да се приемат никакви закони за лишаване от граждански и имуществени права, нито други закони с обратно действие". От това, какво е казал някой във от парламента ние не бива да се притесняваме. Той очевидно...

РЕПЛИКА: Нека да препишем текста от Американската Конституция и да видим тогава какво ще възразят.

ЙОРДАН АНДРЕЕВ: Предлагам дословно да заложим този текст, че не могат да се приемат никакви закони за лишаване от граждански и имуществени права, нито други закони, с обратно действие.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Ние никъде няма категория граждански и имуществени права.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Въпросът е долу в пленарната зала отново да не започнем безкрайните спорове.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Защо се възразява върху този текст, който предлагам, който е кратък и ясен?

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Аз не възразявам, аз искам да се обединим около някакъв текст за пленарната зала.

Можем ли да се обединим около текста, който прочете Йордан Андреев?

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Освен да оставим първоначалната редакция.

ЙОРДАН АНДРЕЕВ: Аз настоявам да обсъдим този текст и да го приемем. Не се притеснявайте от това какво ще кажат отвън. Ние сме с чиста съвест.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Въпросът е да се гласува долу.

ЛЮБЕН ГРОЗДАНОВ: Аз предлагам този текст да се адресира само по отношение на наказателно-правните норми.

ЙОРДАН АНДРЕЕВ: Американците преди 200 години са го приели.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Нека да пресъздадем текста от Американската Конституция да видим за какво ще се хванат.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Досега от съветската, сега започваме от американската. Идеята е ясна, защо да преписваме.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Колеги, обявявам 10 минути почивка.

По чл. 5, ал. 4

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Искам само да припомня, че в чл. 30, ал. 7 гласувахме изрично: "Не се погасява по давност наказателно преследване и изпълнението на наказанието по отношение на престъпления против мира и човечеството".

Този текст е гласуван.

Можем ли да се обединим около редакцията на чл. 5, ал.4: "Законът няма обратна сила, когато установява или увеличава юридическа отговорност, или предвижда да отпаднат основанията за нейното погасяване".

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Не възразявам да се запише, че законът няма обратна сила.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Не е достатъчно да се запише само "законът няма обратна сила".

МАРИАНА ХРИСТОВА: Или съчетано с чл. 30, ал. 7.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Или съчетано с чл. 30, ал. 7.

ЙОРДАН АНДРЕЕВ: Това е хубав текст, балансиран. Мисля, че трябва да го подкрепим.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Текстът е много специализиран. Това е текст на Конституция, трябва да бъде ясен за всички, не може така.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Конституцията е юридически акт.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Ще го чете целият народ, нали?

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Който е за този текст, моля да гласува. Има ли против? Въздържали се? Няма. Приема се.

АЛЕКСАНДЪР ЯНКОВ: Прието ли е предложението на работната група по чл. 18?

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Този текст е спорен.

По чл. 18

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Спорът по този член беше около обектите държавна собственост. Беше натоварена една малка работна група, която е подготвила своето становище. В нея участваха г-н Александър Янков и г-н Марко Тодоров.

Сл.Р/МТ

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Предлагам да предоставим думата на най-авторитетния представител на науката за горите проф. Георгиев.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Ще четем текстовете на алинеите, като ги сравняваме с текстовете, които предлага работната група.

"Изключителна държавна собственост са подземните богатства (в залата спор), крайбрежната ивица (без плажната), републиканските пътища, както и водите, горите и парковете с национално значение, природните и археологически резервати".

Повтарям още веднъж: "Изключителна държавна собственост са подземните богатства, крайбрежната ивица, републиканските пътища". Тук проблеми има ли?

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Няма.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: "водите, горите и парковете с национално значение".

Тук възниква въпросът за горите. Това е проблемът около чл. 18.

Ако си спомняте, г-н Любомир Иванов поддържаше многократно тезата, включително и в пленарната зала, да се запише: "горите само със специално предназначение". Работната група предлага: "с национално значение".

Има предложение включително и от Комитета за горите. Ще изслушаме и проф. Георгиев, който присъства тук. Те предлагат да се запише: "горите само с национално значение" или "горите да бъдат изключително държавна собственост". Това е проблемът.

Проф. Георгиев, нека да чуем Вашето становище.

ПРОФЕСОР ГЕОРГИЕВ: Много ви благодаря, че имам възможност да се явя пред вас. От 1930 г. скитам, изучавам и работя по проблемите на българските гори, вече 60 години. Ще бъда съвсем кратък.

Това, което се прочете за подземните богатства, там трябва да влезе - подземните богатства и горите са държавна собственост. Защо? Вие знаете, че цялата страна е от мрежа язовири. Всички водосборни басейни на язовирите, както яз. "Искър", до връх "Мусала", всички гори, независимо от тяхната бивша собственост, са подчинени на едни закони - за защита, за регулиране на водите в тези язовири.

Същото се отнася за всички гори, които са във вододайни зони, които осигуряват водите на страната. Същото се отнася за онези пороища, които унищожаваша нашите богатства – по полето и пътищата. Всичко е залесено и укрепено. И ако тръгнете по Искър и т.н., ще видите всичко това, което е защитено и тези обекти. Там няма други гори, освен държавни гори. Горите са зеленият щит, защита не само на планините, но и на земеделските площи. Те трябва да бъдат само държавна собственост.

Вие знаете, че вече не само в България, но навсякъде горите вече се подчиняват на закони, издадени от ООН.

Моето конкретно становище е, че горите следва да бъдат изключително държавна собственост.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Становището е подписано от редица специалисти в тази област – от проф. Матов, от Съюза на учените в България; от инж. Пандев от МТС; от Независимия съюз на лесовъдите в България, проф. Колев; от Съюза за защита на природата, ст.н.с. Герасимов; от инж. Иван Раев, председател на Комитета по горите; от ст.н.с. Цанков и т.н. Всички те считат, че горите следва да бъдат изключително държавна собственост.

ПРОФЕСОР ГЕОРГИЕВ: Понеже се поиска мнението и на Комитета по горите, д-р Иван Раев даде писмено становище, с което подкрепя всички тези наши позиции. Да се каже, че подземните богатства, водите и горите са държавна собственост. Това е нашето становище. Ако трябва, да го защитаваме пред вас. Вие може да ми поставяте въпроси, аз ще ви отговарям. Аргументацията е богата. Горите и шубраците, които съществуваха по нашите колиби, по балкана вече ги няма. Всичко е реконструирано, възродено и там вече съществуват гори, които имат държавно значение.

БЪЧВАРОВ: Въпреки моето отношение към проф. Георгиев, аз оспорвам това нещо. Твърдо съм против тази формулировка. Искам да кажа, че 45 години държавна експлоатация не спаси българските гори. Така че не собствеността ще бъде причина за опазването и за регулирането на горите. Друг е въпросът, че може да се осигури държавен контрол върху експлоатацията на горите. Но общински гори трябва има. Не говоря за частни гори в момента,

говоря за общински гори. Имало е и трябва да има.

Друг е въпросът, че трябва по-добре да се редактира, за да се разбира конкретно. "Гори с национално значение" – да. Но отделни имоти, които могат да бъдат залесени и да се превърнат в гори, могат и трябва да бъдат общинска собственост. Иначе ако предвидим тотално всички гори да бъдат държавна собственост, с нищо не променяме правената експлоатация.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Предлагате текстът да остане както е формулиран – "гори с национално значение".

ГЕОРГИ АВРАМОВ: И което се регламентира в Закона за горите.

КРАСИМИР ПРЕМЯНОВ: Аз имах възможността по-обстойно да изслушам представителите на науката. Мисля, че основанията им са много сериозни. Да не подхождаме доктринално по въпроса. За развитието на горите са необходими много сериозни капиталовложения, което не е в състояние да направят отделните собственици. Това може да го направи само държавата, като финансира тези мероприятия в една дългосрочна перспектива, от държавния бюджет.

Съгласен съм с това, което каза г-н Бъчваров, че трябва да предвидим възможността за сметка на лична инициатива частни лица да създават нови гори, да залесяват предоставени им парцели, на собствени техни земи.

Ние съобщихме намерението си земите за земеделско ползуване да не могат да сменят предназначението си. Аз мисля, че единственото изключение, което можем да предвидим в перспектива е да могат да го сменят, ако е свързано със залесяване.

Моля по-сериозно да се отнесем към съображенията на представителите на науката. Те заслужават внимание.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Предлагам да прекратим вече тази дискусия, защото като че ли всички колеги са наясно по въпроса. Формулировката в закона ме удовлетворява напълно – "гори с национално значение". Тя до известна степен е категорична и в известен смисъл е по-гъвкава, дава възможност евентуално да се признаят и общински гори, даже и частни гори.

Но сега в случая, с оглед на съществуващото положение тази формулировка е абсолютно приемлива. Трябва да ви кажа, че действително държавата не е най-добрият стопанин даже и на горите. Вчера зададох един въпрос на председателя на Съвета по горите във Варна. Лесничейството е отдадено под наем според мен с един нищожен невалиден договор на частна фирма за 10 години, тъй като са признали пълната си некомпетентност да стопанисват горите.

Така че ние трябва да браним този принцип, че горите са с национално значение.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Струва ми се, че е подходящо да обърнем словореда, накрая да се запише "са изключителна държавна собственост".

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Горите и парковете не са изключителна държавна собственост.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Нали националните са?

По ал. 2

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: "Ал. 2. Държавата осъществява права върху континенталния шелф и в изключителната икономическа зона за проучване, разработване, използване, опазване и стопанисване на биологическите, минералните и енергийните ресурси на тези морски пространства".

Има ли бележки по тази алинея? - Няма.

Имате думата, г-н Тодоров. Обсъдихме въпроса, единственият проблем е по горите.

МАРКО ТОДОРОВ: Нашето становище също е отразено в ал. 1. Ако обръщате внимание, ние сме разделили изречението на две части, в първата част императивно е казано кои обекти представляват изключителна държавна собственост. Във втората част са отделени тези неща, при които се включва понятието "национално значение", като се предполага, че в следващи законодателни актове ще може да се разграничи и да се определят обектите с национално значение.

Дори тук беше мислено дали да не се добави още едно изречение след точката в смисъл, че подробностите се уреждат със закон.

Ще прочета още веднъж текста на ал. 1: "Исключително държавна собственост са подземните богатства, крайбрежната ивица, републиканските пътища". С това изчерпваме нещата, при които са категорични. Следва, и текстът продължава: "както и води, гори и паркове с национално значение, природните и археологическите резервати".

В скоби съм си записал евентуално второ изречение към тази алинея: "Подробностите се уреждат със закон". Не зная дали е нужно да се каже.

ГЛАСОВЕ: Не.

МАРКО ТОДОРОВ: Тук възникна проблемът може ли със закона да се определи кои са горите с национално значение. Господинът, с когото току-що се запознах твърди, че абсолютно всички гори са с национално значение.

ГЛАС: Така ще бъде.

ГЕОРГИ АВРАМОВ: Законът ще го регламентира.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Една бележка. Този въпрос се обсъжда в Комисията по опазване на околната среда вече около половин година и ясно становище няма. Същите специалисти, които и тук са дали мнение, са изпратили своите мнения и при нас. С много от тях сме работили заедно. Те предлагат да остане тази редакция, без промяната на словореда, т.е. да се следва "както и". "Национално значение" е толкова широко понятие, че допуска определяне със закон в смисъла на ал. 3. Или трябва да бъде леко променена. Така че трябва да остане този текст. Достатъчно е неясно, може да го оставим.

БАЛАБАНОВ: Г-н Тодоров постави въпроса, а не довърши предложението, което получихме от Комитета за горите. Може би защото не успя да го запише точно. Става дума за това, че изразът: "горите и парковете с национално значение" е малко двусмислен. Според специалистите от Комитета по горите те изцяло са природни

дадености с национално значение.

Ето защо те предлагат на мястото на думата "горите" да се включи следния текст: "естествените гори и залесяванията в държавния горски фонд". Това отваря възможността за съществуването на частни гори, които са в частни владения. Това дава възможност за съществуването на общински гори при по-специален режим и в същото време определя границите на държавната собственост върху този тип природни обекти. Това е най-доброто предложение на Комитета по горите.

СПАС МУЛЕТАРОВ: След като изразя мнението си ще предложа да чуем представители на специалистите по горите. Искам да кажа следното. Сега съгласно Закона по горите ние имаме само единствено държавни гори в България. Друга категория, друг вид гори няма. Желанието на много народни представители и на други организации е...

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Г-н Мулетаров, според сегашните закони и рибите са държавна собственост.

СПАС МУЛЕТАРОВ: Един момент, Вие не знаете какво ще кажа.

Желанието на една част от народните представители е да има и друг вид гори, което се урежда с редакцията на ал. 1. Затова ако се обединим около тази редакция, това значи че възприемане и даваме възможност в бъдеще по законодателен ред нормативно да бъде създавана възможност за създаване и на други гори, освен държавни. Така разбирам текста и го подкрепям.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Всички мислим еднакво.

ЖИВКО МИЛАНОВ: Сега има само държавен горски фонд. Ако заковим тази формулировка, значи други гори няма да има.

Предлагам да остане формулировката както е, тя дава възможност във връзка с другия раздел за местното самоуправление в общините, където се стопанисват малки реки и общински земи...

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Искам да ви съобщя някои статистически данни. До 1947 г. 54% от горите са били общинска собственост, 10-12% са били частна собственост.

ШИПКОВЕНСКИ, от Института по горите: Аз представлявам цялата колегия, която в продължение на три месеца се е консолидирала около предложения текст. Няма да излагам мотиви, само искам да изтъкна най-очевидните неща във връзка с горите. Не трябва да се прави никаква аналогия между горите и всякакви други площи.

Един пример. В Гърция и Турция, съседни страни, горите са изцяло държавни. Защо? Защото съвременните екологични условия, съвременното състояние на горите е такова, че частникът не може да отговори на изискванията, които се поставят с лесоустройствените проекти. А никъде по света горите не се стопанисват без лесоустройствени проекти, които винаги са изготвяни от държавата. И там където държавата не може да дотира частните гори, частниците фалират и горите се изкупуват от държавата. Това е непрекъснат процес. В Англия даже Тачър не можа да спре одържавяването на горите. Миналата година Рейгън предложи проектозакон за разпродажба на някои държавни гори. Той срещна такава съпротива, че още в Конгреса законопроектът беше отхвърлен.

Може да се приведат много доводи, от които да се види, че частното горовладение, особено при наличието на киселинните валежи и другите емисии, които рязко влияят върху горите, е невъзможно. Даже държавното дотиране дори в Швейцария, където около 30% са частните гори показва, че дотациите са неефективни. Проведената там обществена дискусия категорично показва, че трябва да се одържавят всички гори. И там този процес протича ефективно.

По въпроса за общинските гори. Общинските гори фактически са заграбени по пътя на партизанщината. В миналото с около 12 закона са предоставяни държавни гори на общините. Даже най-приближените на султана някога не са имали нито един декар частна гора. Имало е тапии за кастрене на клони, сервитутни права. Със специална алинея в Закона от 1904 г. част от горите са превърнати в частни.

Но ако по обратен ред може да се върви и да се търси, ще се види, че това не са частни гори и не са общински гори. Това е действителното положение на нещата.

Интересите на населението, което живее в селища, обкръжени от гори, трябва да бъдат защитени. В новия проектозакон за горите този въпрос сме го уредили детайлно. Има три проекта. Горедолу в това отношение и трите си приличат, аз ги познавам. Всичките третират въпроса за даване приоритет и предоставяне на цялата печалба от ползуването на горите на общините. И във всеки лесоустройствен проект има раздел за селскостопанско ползуване на горите, където са проучени и предвидени интересите на частните стопани. И това нещо не е ново. Още в 1940 г. ако проследите анализа, направен от специалисти по горското стопанство се вижда тяхното категорично заключение, че общинските гори при сравними условия са два пъти по-непродуктивни и по-недоходни отколкото държавните гори. Дотам е доведено тяхното състояние, въпреки че на общините са предоставени великолепни гори, за подобряване на тяхната издръжка.

Най-добрата формулировка, която е и най-близка до редакцията на контактната група, е "изключителна държавна собственост са подземните богатства, естествените гори (обърнете внимание), залесяванията в държавния горски фонд". Тук се използва една категория, за да може да се каже, че естествените гори, знае се кои са, всеки може да го установи. Освен тях обаче има и залесявания. Но има и залесявания в частните ниви, които ги отнеха законно или незаконно и са включени в държавния горски фонд. Те трябва да се върнат на собствениците. Затова се казва: "залесяванията в държавния горски фонд". И с това се изчерпват всички гори, които имат национално значение.

И значи текстът е: "Изключителна държавна собственост са подземните богатства, естествените гори и залесяванията в държавния горски фонд, крайбрежните ивици ..."

Това е нашето предложение. Зад него стои цялата колегия. И единици, буквално трима души само са на друго становище. И то недоказано.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: В Канада всички гори са държавни.

ШИПКОВЕНСКИ: Аз не говоря за далечни страни, за тях мога да говоря колкото искате. В Канада 100% от горите са държавни.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Явно е, че трябва да се дешифрира понятието "гори с национално значение". Трябва да се каже: "гори с национално значение са естествените гори и залесяванията".

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Точно говорихме, да се включи в закона. Това е уместно. Но трябва да си даваме сметка за един процес, който има опасност да се развие. Ако се каже: "гори с национално значение", без да има такъв закон, който в момента да казва: "естествените гори и залесяванията в държавния горски фонд", ще започне един неконтролируем процес на сечене, на завладяване на гори, на разправии между общини. Така че тук фактически ще възникнат доста много проблеми от тази неопределеност, която ще съществува поне половин година.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Това не е вярно. Първо, в момента има действащ закон, който...

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: В момента съгласно закона всички гори са държавни.

ПРОФЕСОР ГЕОРГИЕВ: Никъде не съществува понятието "гори с национално значение".

От нашата колегия, в нашите закони, в нашите нормативи никъде не се споменава за гори с национално значение.

НАДЕЖДА ИЛЧЕВА: Тогава да остане само "държавен горски фонд".

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Предлагам: "естествените гори и залесяванията са държавен горски фонд".

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Всички гори са с национално значение. Законът определя как трябва да бъдат използвани всички видове гори.

МАРКО ТОДОРОВ: Според мен основната задача на чл. 18 е да защити обектите, които са изключително държавна собственост и на базата на съществуващото законодателство, аз не съм юрист и не мога да кажа в каква степен това е така, примерно както според Закона за горите в момента всички гори са държавни, това означава, че до излизането на новия закон практически може да се счита, че горите са защитени. Това така ли е?

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Което не означава, че няма поголовна сеч.

МАРКО ТОДОРОВ: Предложението, което се прави, е всъщност в първото изречение на ал. 1 на чл. 18, където се изброява кое е изключително държавна собственост, да се добави: "подземните богатства, естествените гори и залесяванията в държавния горски фонд". От втората част на изречението да отпадне думата "горите".

Аз попитах господина дали е възможно в закона, който ще бъде подготвен, да се дефинира примерно така: "естествените гори и залесяванията в държавния горски фонд представляват горите с национално значение". Ако това е възможно да се формулира в съответната алинея на закона, нещата се връзват с Конституцията и няма проблеми.

Искам да кажа, че в момента това дава възможност да се злоупотребява с горския фонд повече, отколкото досега.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Обединяваме ли се около текста, предложен от работната група?

Г-н Марко Тодоров предлага текста да остане както е предложен от работната група, а в Закона за горите да се даде разшифровка на гори с национално значение, която ще включва естествените гори и залесяванията в държавния горски фонд.

БЪЧВАРОВ: Няма нищо страшно, защото в срок от една година цялото законодателство да се приведе в съответствие с това.

СПАС МУЛЕТАРОВ: Предлагам "горите" да се запише преди "водите", ако остане така.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Няма значение, не е в това проблема.

Алинея 1 започва с "подземните богатства" и т.н.

По ал. 2 няма предложения.

Алинея 3: "Държавата упражнява суверенни права върху радиочестотния спектър и позициите на геостационарната орбита, определени за Република България с международни споразумения".

Няма спорове по този текст.

Алинея 4: "Със закон може да се установява държавен монопол върху железопътния транспорт, националните пощенски

и далекосъобщителни мрежи, производството на ядрена енергия, радиоактивни продукти, оръжие, взривни и сизиологически силно активни вещества".

КРАСИМИР ПРЕМЯНОВ: Г-н Корнезов, отново напомням, че некомпетентно звучи "производството на ядрена енергия". Тя обективно съществува в природата, това е енергията на ядрото. И тук да бъде в синхрон с международно-правните актове. Да се запише: "използуване", а не "производство".

КРАСЕН СТАНЧЕВ: И в България, и в Англия, и във Франция всички закони са "за използването на ядрената енергия". Така че може да остане "използуването", макар че не е точно.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: В първоначалния текст беше само "ядрената енергия". Но ядрена енергия може да бъде и слънчевата енергия и всички други енергии. Добре е да се запише "използуването", вместо "производството".

ГЛАС: Да се каже "и радиоактивни продукти".

МАРКО ТОДОРОВ: В такъв случай по-нататък вече идва: "производство на оръжие, взривни и силно активни вещества".

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Да се запише: "използуване на ядрена енергия, производство на радиоактивни оръжия, взривни и физиологически силно активни вещества..."

Алинея 5

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: "Условията и реда, при които държавата предоставя концесии по обекти от предходните алинеи се уреждат със закон".

Алинея 6: "Държавните имоти се стопанисват и управляват в интерес на гражданите и на цялото общество".

ГЛАСОВЕ: Всичко е ясно.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Ал. 6 е излишна според мен.

Имам един въпрос. Изключителната държавна собственост, не само концесиите и монопола също се уреждат със закон. Те трябва ли да бъдат включени тук или да остане само концесията?

Упражняването на изключителните права също се урежда със закон.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Алинея 6 би могла евентуално да отпадне.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Възможно е да възникне объркване по повод на израза в ал. 5: "по предходните алинеи". Защото в предходните алинеи се включва: изключителната държавна собственост, суверенните права върху континенталния шелф, суверенните права върху радиочестотния спектър и геостационарната орбита и т.н.

Въпросът ми е: Достатъчно ли е уреждането само на концесиите с ал. 5?

И друга забележка - че изключителната държавна собственост също се урежда със закон.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Включително континенталния шелф, икономическата зона са държавна собственост. Собствеността си остава.

ЛЮБЕН ГРОЗДАНОВ: Концесията е свързана с държавната собственост.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Обединяваме ли се около това, което предложи г-н Красен Станчев - ал. 6 да отпадне?

ГЛАСОВЕ: Не.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Защо? Дайте някакъв аргумент.

КРАСИМИР ПРЕМЯНОВ: Тази държава трябва да експлоатира и да насочва ползуването на имуществото, което е предоставено в интерес на всички. И резиденция "Бояна" е държавна собственост, и ловните стопанства са държавна собственост.

Нищо не пречи този текст да остане, макар и декларативно.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Има малко декларативен характер.

МАРКО ТОДОРОВ: Не си заслужава да остане ал. 6.

Не е излишно, но не е и вредно. Може да остане.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Добре, остава.

По чл. 3

Споровете около чл. 3 са свързани с чл. 35.

Всички предложения са дадени в писмена форма. Сега даде текст и Драгомир Драганов.

НОРА АНАНИЕВА: Искам да направя една корекция. Аз участвах в една малка група, която търсеше компромиси - чл. 35а да се чете, що се отнася до моя подпис - "етническата идентичност на гражданите се признава и защитава от закон. Насилствена асимилация не се допуска". Т.е. не на различните общности, а на гражданите.

МАРИАНА ХРИСТОВА: Защо "единтичност", а не "принадлежност"?

НОРА АНАНИЕВА: Така беше единият вариант.

Второ. В чл. 3 едното гледище беше за официалния език и неговото използване е задължително само в държавните учреждения. По принципа на косвената забрана, когато се разрешават само в личния и частния живот, останалото се включва в забраната.

Но тук беше формулирано едно предложение - освен в държавните учреждения - и в политическия живот.

Моето предложение беше включено във варианта - в текста, където се съдържа изразът "официалните отношения", което значи, че пак алтернативно стоят тези два варианта.

Просто уточнявам значението на подписа.

И с много съмнения, разбира се, най-много реакции имаше по повод изучаването в държавните училища.

НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Вие сте подготвили текстове, работили сте. Текстът, който ние бяхме подготвили обсъждахме на среща с ръководството на ДПС. Дадохме им известни възможности още да дискутираме. Те са се събирали вчера в 11,00 ч. След обяд трябваше да ни представят текста. Юнал Лютвиев дойде и се извини, че още не са готови. Обещаха да ни дадат текста днес преди обяд, но досега още не са го донесли. Аз просто се съмнявам кога ще ни го дадат. Във всеки случай мога да ви кажа, с Шиваров говорихме, той може да каже докъде и как са стигнали, какъв е процесът. Според мен ние можем да чакаме, но можем и вече да не чакаме. Тук имат представители, които може да вземат отношение.

ЕМИЛ ЧАВДАРОВ: Нашите предложения са ви известни. Те са от четири нови алинеи. Имам предвид чл. 3. Ако позволите, да ви ги цитирам.

НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Вие вчера участвували ли сте в гледането на тези формулировки?

ЕМИЛ ЧАВДАРОВ: Предложенията са Ви връчени още на 6-о число.

НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: По тези предложения са получени контрапредложения. Ако става въпрос да се връщаме, направо Ви казвам, Чавдаров, извинявайте, ако трябва да се връщаме към тези предложения да дискутираме, е излишно. Ние не можем да приемем "национално малцинство". Концесия се получи от Ваша страна.

ЕМИЛ ЧАВДАРОВ: Вие каквото искате, това ще решите.

НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Не, това което е минал етап, е минал етап. Аз искам Шиваров да Ви кажа. Все пак с Лютвиев сме имали официална среща, чакаме официална позиция. Аз не искам сега лично становище, да се изложи Вашето становище.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Нека да чуем г-н Шиваров. След това да прочетете текстовете.

ЕМИЛ ЧАВДАРОВ: (Чете текстовете) Дами и господа около 18 колеги положиха подпис под следните предложения по чл. 3. Позволявам си да ги цитирам. Вие ще обсъждате, вие ще решите. Аз не съм член на Комисията за изработване на проект за Конституция на България.

"Ние смятаме чл. 3 да се оформи така:

(1) Българският език е официален език.

(2) (Нова). Националните, етническите и езиковите малцинства имат право да ползват своя език в междуличностните отношения и обществения живот.

(3) Гражданите свободно определят своята (свободно, казвам) своята национална, етническа и религиозна принадлежност.

(4) Всеки гражданин има право на свободен избор (пак казвам, свободен избор) на собствено бащино и фамилно име, съобразно именните традиции на националните, етническите и религиозните общности".

Зад тези алинеи стоят подписите на 18 души от Движението за права и свободи, които са депутати във Великото Народно събрание. Благодаря ви.

И още една дума. Много се извинявам, г-н акад. Тодоров, когото много уважавам, тук твърди: "Ние не можем да приемем национални малцинства".

Аз му препоръчвам тази официоза на БСП - "Дума", г-н министър-председателят е имал среща с министър-председателя на Молдова. Вие ще видите на стр. 3 на този вестник, където те разговарят на темата: "Българите живущи в Молдова да развият своята национална култура". Прочетете този брой. Пред Вас е вестникът. И че се създават български училища и гимназии. Прочетете този брой на в-к "Дума".

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: В тази връзка има направено предложение и от господин Яшар Шабан. Той предлага чл. 3 да има следният текст: "Официалният текст на Република България е българският. Неговото използване в държавните учреждения е задължително".

Чл. 35, ал. 2 той предлага да има следният текст: "Лицата принадлежащи към малцинства освен задължително изучаване на български език имат право на изучаване на своя майчин език в държавни учебни заведения и свободно да го ползват".

Това предложение е депозирано официално.

Предлагам да изслушаме господин Шиваров и след това да започне дискусиата по въпроса.

СВЕТОСЛАВ ШИВАРОВ: Ние обсъждахме тези предложения, които са направени и са внесени на шесто число, както каза господин Сабри Хюсеин (Емил Чавдаров). Предлагаме на вниманието на Комисията за изработване на проект за Конституция на България тези текстове с убеждението, че те отговарят на всички международни стандарти и че така трябва да влязат и в залата и всички депутати да се обединят около тези виждания.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: За кои текстове?

СВЕТОСЛАВ ШИВАРОВ: Сега ще ги кажа.

Господин Хюсеин предлага няколко алинеи към чл. 3. Аз считам, че покрай многото основания и аргументи, които трябва да имаме и да възприемем това искане, не на последно място стои и този въпрос, че систематически това предложение не отговаря на потребностите на основните начала и специално чл. 3 се намира в тези основни начала, тъй като тук става дума за права, а има специална глава за правата. И ако трябва да се търси някакво решение по тези въпроси, трябва да отиде в тази глава.

Но сега тук предлаганият основен текст, че националните малцинства имали право да ползват езика си. Кажете и в сега действащата Конституция, в този проект, който се предлага, къде казваме, че "нямат право"? Всеки има право да говори майчиния си език. Това право го имат фактически, защото е такъв, такъв е на земята и такъв ще си отиде. И дали това неговото право ние ще закрепим специално, наред с основния принцип, който се влага в някаква Конституция, имам предвид този в чл. 6, ние всички се раждаме равни и по права и по достойнство. Защо някои трябва да закрепваме някакво право, с което да бъдат по-равни от равни. Няма никаква нито правна, нито житейска логика.

Текстът на чл. 3, който ние предлагаме, е следният:
"Официален език в Републиката е българският. Неговото използване в държавните институции и политическия живот е задължително."

Фактически второто изречение е едно пояснение, за да няма излишни тълкувания и в излишни посоки. Идеята, която се предлага тук - за ползването на майчиния език е развита като право в главата - Права и задължения на гражданите и като алинея 2 на чл. 35. И предлагаме тя да има следната редакция:

"Гражданите от небългарски произход освен задължителното изучаване на български език имат право да изучават и своя майчин език в държавни училища и да го ползват в личния и в частния живот." Това е предложението.

Във връзка с искането за така наречената идентичност, нашето виждане е следното. И предложението е да се създаде в тази глава един нов член за правата, който член да предшества

този за езика, може би да бъде 34а:

"Етническата идентичност на всеки гражданин се зачита и защитава от закона".

Проблемът за така наречената насилствена асимилация трябва да си отиде в този текст, не мога да си спомня номерацията, където се изисква недопустимост в държавата на насилие, физическо и т.н.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Чл. 28 има ...

СВЕТΟΣЛАВ ШИВАРОВ: Аз тук изразявам свое виждане, господин Бахнев. Мисля, че така систематически е по-правилно - в онзи текст.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Но там са изтезания (чл.28) и т.н.

СВЕТΟΣЛАВ ШИВАРОВ: Като вид насилие.

Аз изказвам свое виждане. Мисля, че с тези три нови текста се отговаря на това искане, внесено от подписалите го 17 депутати от Движението за права и свободи. И мисля, че това трябва да влезе, ако се обедините и в залата.

Тяхното неявяване и днес, аз лично изразих и пред Юнал, и пред другите, че парламентарното им поведение по нищо не се различава от това на 39-те. И аз не го одобрявам. Това не е парламентарен способ, за да защитиш една позиция, да участваш в нейната защита. Като имат друго мнение, да дойдат да го кажат тук или в залата.

И аз считам, че ако те не изявят официално становището си по тези предложения тук или в залата, ние нямаме повече време, защото ние имаме лимит от време. Отвсякъде ни притискат за тази Конституция. И на всичко отгоре сега ни обвиняват, че галопираме. Това също не е вярно, не отговаря на истината. Ние просто си гледаме работата. Мисля, че ...

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Ако вървеше по-бавно, щяха да кажат, че вървим бавно.

СВЕТΟΣЛАВ ШИВАРОВ: Така вървят нещата при нас, че най-късно днес ще трябва да обсъдим тези въпроси и да ги внасяме в залата.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Благодаря Ви, господин Шиваров.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Първо, към господата от ДПС. Аз не зная дали те са упълномощени да защитават тази кауза. Мога

да им кажа, че от четирите предложения...

ЕМИЛ ЧАВДАРОВ: Има 18 подписа.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Добре. Знаете, че в това Велико Народно събрание ще бъде приета само първата алинея на вашите четири предложения, т.е. че "българският език е официален". Всички други са несъстоятелни по една или друга причина. Вие много умело се опитвате да вмъкнете термина "национално малцинство". По този начин се опитвате да вмъкнете американската и отчасти европейската гледна точка за защита на малцинствата.

Но ние с вас и друг път сме си говорили по този въпрос, че терминът "национално малцинство" в България в настоящия момент няма да мине. Защото мине ли, ние отиваме директно под разпоредбите на Копенхагенската конференция, която се проведе миналата година по същото време и която обнадежди много като вас за това, че националните малцинства ще получат някакви особени привилегии. Това няма да стане. И еуфорията от правата на малцинствата и тяхната защита започва да преминава по Европа, особено, като се развиха тези събития в Югославия, а и в някои други страни.

Така че аз напълно отхвърлям ал.2, 3 и 4, защото там има термин "национално малцинство". Разберете, ние не можем да употребим този термин, защото в този случай автоматически предаваме българския национален интерес. Вие сте български граждани.

В чл. 6 на Общите начала всичко това е постулирано: "Всички граждани са равни пред закона. Не се допускат никакви привилегии или ограничения в правата, основани на раса, народност, етническа принадлежност".

Следователно, целият този чл. 3 или допълнителния чл. 35а, който се предлага, е напълно излишен.

Вие искате да употребим термина "етническа идентификация" и след това да попаднем под ударите на правозащитниците от Америка или от Европа, които твърдят вече в няколко последователни публикации, че ние разрушаваме етническата идентичност на турците, на циганите, и на македонците в България.

Ние не можем да отидем на този вариант, разберете го. Вие сте български граждани. Ако искате да живеете по българските закони, оставайте тук. Ако искате да живеете по други закони, идете другаде.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Господин Воденичаров, моля Ви, по текста.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: По текста на чл. 3. Спорното е "публичните отношения". Нали? Според мен би трябвало да остане: "публични отношения". Но щом искате да конкретизираме какво представляват тези публични отношения, аз ви предлагам заглавието на закона, който урежда тези масови изяви на гражданите, а именно: "митинги, събрания, манифестации". Ние имаме такъв закон.

Тогава дайте след "държавните учреждения" да добавим: "митингите, събранията и манифестациите на гражданите". И с това да изчерпим публичните отношения. Въпреки че и това не е пълно. Защото човек като отиде в магазин и иска да го обслужат на български, всички са длъжни да го обслужат на български.

СПАС МУЛЕТАРОВ: Той дава политическия живот, Шиваров.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: "Политическият живот" - също е приемливо. Нека да приемем някой от тези...

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: "Политическите отношения" - какво бихте казали?

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Ако се каже "политическите отношения", тогава къде отиват синдикалните отношения? Събранията могат да бъдат и с някаква синдикална цел, не само с политическа цел.

Това, което правят вашите хора и ние онзи ден го констатирахме, ако искате, ще ви пуснем записи и от ваши митинги в Крумовград. Много е грозно. Половината .... кажете откровено, вие съгласно тази Конституция допускате ли митинги на турски език в България? Излиза, че ги допускате. За вас не питам, вие сте ясен. За Хюсеин...

СЪБРИ ХЮСЕИН (Емил Чавдаров): Аз поне не съм говорил на турски...

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Да, хубаво, но не можем да се оправдаваме персонално. Трябва да заявите позицията на вашето движение.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Нека да вървим по текста.

По текста предлагам: "В държавните учреждения..."

ЕМИЛ ЧАВДАРОВ: Българите какъв статут ще имат в Бесарабия? Може ли да ни кажете Вие?

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Вижте какво, българите в Бесарабия са твърде далеч от границата между исляма и християнството.

За чл. 35, ал. 2 съм категоричен. Абсолютно всички българи, с които сме разговаряли досега, с изключение на един учител, са за изнасянето на турския език извън българското държавно училище.

Така че аз съм го внесъл като предложение и ще държа долу да се прогласува в пленарната зала. И всеки да си остави името под това решение.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Момент само да уточним Вашето становище: "Гражданите от небългарски произход освен задължителното изучаване на български език имат право да изучават своя майчин език и да го ползват в личния и частен живот." Ако отпадне "държавно училище", смятате че е Вашето становище?

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Да, ако отпадне, въпреки че моето становище е настоящият текст с добавката - извън българското държавно училище.

ЛЮБОМИР ИВАНОВ: По чл. 3. За мен не е съвсем ясно какво означава "политически живот". Трябва да има някакво официално тълкуване, защото "политически живот" може да означава много неща.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Имаме закон.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Ще има Закон за езика.

НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: В парламента, в Министерския съвет не може да се говори на друг език, освен на български.

ЛЮБОМИР ИВАНОВ: Политическият живот не се ограничава само с парламента и с Министерския съвет. Например, писането на статии във вестниците. Явно е, че излизат вестници на турски език. Конституцията трябва да го позволява и законът трябва да го позволява. Може ли да има политически статии в този вестник? Не е ясно понятието "политически живот". Аз имам някаква представа, но това е нормативен текст, трябва да бъде ясно определено, да се знае какво точно регламентира. Тоест, аз бих подкрепил да остане - "държавните учреждения".

По чл. 45. Първо, неясно е това - "граждани от небългарски произход". Например, за Емил Чавдаров не съм сигурен, че той не е от български произход. Той сега е турчин. Какво означава това - небългарски произход?

Тъй като поначало тук вече говорим за етническа идентичност, за етническа принадлежност, за етнически групи, мисля, че ще бъде по-точно, ако кажем: "лицата, принадлежащи към дадена етническа група", а не "за гражданите от небългарски произход".

Къде имат право да ползват своя език? Не само да го изучават, става въпрос и за ползуване на езика.

Предлагам ал. 2 на чл. 35 да звучи така: "Лицата, принадлежащи към дадена етническа група имат право да изучават своя майчин език в държавни училища, свободно да го ползват и да разпространяват и получават информация на него."

От една страна, ние имаме задължително ползуване на български език. Той е официален, неговото изучаване и т.н. в държавни учреждения... Извън тези ограничения, като изхождаме от това, че когато става дума за права на човека и това, което не е забранено е разрешено, се разбира, че цялото друго ползуване на други езици е разрешено. Но когато тук, в предлаганата редакция на някои парламентарни групи, се казва, че тези граждани имат право да ползват своя майчин език в личния и в частния живот, това някак си звучи като ограничение. И след като изхождаме от това, че това, което не е забранено е разрешено, предлагам следната по-добра формулировка - че имат право да изучават своя майчин език в държавни училища, свободно да го ползват и разпространяват и получават информация на него.

По текста на новия чл. 35а. Не съм сигурен дали това е по-добра формулировка, че етническата идентичност на всеки гражданин се зачита и защитава от закона. Аз съм предложил - всеки гражданин на Република България свободно определя своята етническа идентичност. Това по-рано беше възприето от Комисията за изработване на проект за Конституция, никой не възрази, всички бяха съгласни. Каза се, че мястото му не е в чл. 6, а трябва да отиде в главата за правата на човека. Тоест, аз не виждам мястото на чл. 35а.

НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Аз няма да се изказвам тук по принцип. Искам само да предложа в чл. 35, ал. 2 вместо "граждани от небългарски произход", ние не можем да характеризираме произхода, да го изведем като категория. За да избегнем това неудобство, предлагам да кажем: "Български граждани освен задължителното изучаване на българския език имат право да изучават и своя майчин език..."

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: А защо да се казва "майчин език", защо да не могат да изучават всякакъв език?

НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Аз държа на "своя език", защото е най-точно.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Освен случаите на ал. 1 - всеки гражданин има право да ползува всякакъв език.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Отчитайки всички противоречиви становища и търсейки основа за консенсус аз смятам, че чл. 3 трябва да остане само с първото изречение. Това беше моето предложение и при първото четене, и при второто четене. Не виждам друга основа за разбиране до момента.

Определението "официален език" е достатъчно, примерно, за тези случаи, които има предвид Румен. Някой да си търси правата, че не го обслужват? Това е напълно достатъчно.

По-нататък, как е определено - политически отношения, политически живот, публични отношения - те са неопределими и предполагат някакви допълнителни становища.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: А какво значи "официален език"?

КРАСЕН СТАНЧЕВ: В България трябва да Ви обслужват, да говорят на български език, за да Ви разберат. Ако не, ще трябва да ползвате преводач. Това значи официален език. Вие сте чужденец, идвате в България, тук се говори български език навсякъде - в учрежденията, законодателните актове и подзаконовите актове се издават на български език, заявления се пишат на български език, в магазини българският е официален език.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Ще забраните митингите на турски език.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Защо трябва да ги забраняваме митингите? Защо трябва да ги забраняваме? Това е лично ваш проблем... Ако някой живее в България и в Конституцията има разпоредба, че официалният език е българският, то той е длъжен да говори

на този език. Това е ясно. По-нататък няма нужда от каквито и да е допълнителни определения. А Вашата ксерофобия си е Ваш проблем - отидете на психиатър!

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Никак не е ясно.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Ако някой трябва да ходи на психиатър, не се знае кой е.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Смятам, че е най-идеалният случай - да остане само първото изречение.

Смятам за излишно също желанието да се формулира някъде правото да се учи някакъв език. Това също е абсолютно излишно. Ако ще има все пак такава разпоредба, то тогава разпоредбата трябва да гласи така, както я прочете Любомир Иванов. Всичко останало - определяне на произхода и т.н., вече е правено примерно в Германия, вече беше правено и в България. Няма смисъл и в Конституцията да влиза текст с явно, как да кажем, фашистки характер.

МАРИАНА ХРИСТОВА: Всъщност това предложение, което прочете г-н Шиваров, не се различава от предложението, подписано от три парламентарни групи: от БСП, СДС и БЗНС.

Искам да взема отношение по предложението, което прочете преди малко г-н Шиваров. В тази връзка очевидно са водени разговори и се е стигнало до определено разбиране. Но аз не приемам формулировката на ал. 3 по няколко причини и искам да ги изложа пред вас.

Чл. 3, поне във варианта, който ни е даден, гласи така: "Официалният език в републиката е българският. Неговото използване в държавните учреждения и публичните отношения е задължително."

Аз приемам първата част - официалният език е българският. В други конституции се казва: държавният език, да речем, е кастилският. Такава формулировка има, тя не е нова. Приемаме, че при нас това е официалният език. Обаче оттам-нататък ограничението, което дава второто изречение, струва ми се, че нямаме основание да приемем по няколко причини. Какво означава: "неговото използване в държавните учреждения"? А в недържавните учреждения? Ние можем ли да делим обектите по субект на собственост? Значи в държавните учреждения ще се говори български, в общинските - няма, и в частните също няма. Тази формулировка

просто не е точна.

Освен това - "политически живот". За аполитически живот - добре. Чл. 5 от Закона за политическите партии казва, че всяка политическа дейност се извършва на български език. Обаче това не е достатъчно.

А как стои въпросът със сдружението на гражданите с различни цели? Можем ли да кажем, че синдикалната дейност се извършва на друг език?

Зато ми се струва, че такова формулиране на второто изречение от този текст практически отрича първото. Или официалният език е българският и това е за всички, или оттам-нататък има редица ограничения, които отричат правилото, че това е официален език.

Аз бих предложила да няма никакви колебания след първото изречение: "Официалният език в републиката е българският", този текст да продължи в ал. 1 на чл. 35, където се казва, че "всички български граждани имат право и задължение да знаят и ползват този език". Не би имало никакви съмнения в тази насока.

Значи това ни е официалният език и всеки е длъжен да го знае и да го ползува.

Искам да се спра на ал. 2 от чл. 35, която също е предмет на широка дискусия. "Гражданите от небългарски произход, освен от задължителното изучаване на българския език имат право да изучават и своя майчин език." и аз бих си послужила с шегата - ако е бащиният му език, а не майчиният или ако е с неустановен произход, какво ще прави? Няма да има права ли? Достатъчно е да се каже: "своя език". Щом човекът приеме, че това е негов език, дали е майчин или е по линия на осиновяването, това е просто негов език.

Не приемам варианта - в държавни училища. Този въпрос е твърде спорен. Нека го оставим за Закона за образованието. Нека имат право да го учат и да го ползват. Тук вече искам да изложа моите съображения пред вас. Нека го ползват в личния си и частния си живот. Личният и частният живот в общия контекст на тези думи съвпада. Но ако употребявам понятието "частен живот" в противовес на понятието "публичен", означава, че влагаме друго съдържание.

Ако приемем тази алинея, предлагам да се спрем само на личния живот, без частния живот, който очевидно сочи на други аналогии.

Не приемам, че е необходим чл. 35а, по отношение на етническата принадлежност на гражданите. Поначало всички текстове в Глава втора на Конституцията, която вече мина на второ четене изключва и насилствената асимилация, а също така и включва незачитането на етническата принадлежност на един гражданин към определена група. Според мен не е необходимо това да става с допълнителна декларация по чл. 35, който тук е записан като нов текст 35а.

Ако ми разрешите само няколко аргумента в тази насока. Сега, когато говорим за защита на правата, в конкретния случай, и особено след нашето посещение на една група в Кърджали, Крумовград и Джебел, считам, че въпросите се поставят в защита на българските граждани в райони, където преобладава друго население, и то на българска територия. А не се поставя в защита на гражданите от малцинствен произход. Така че нека в този аспект - живеем в България, всички имаме еднакви права, в т.ч. и българските граждани, да ползуват своя език. Щом това е така, очевидно ползуването на този език и в тези райони трябва да бъде гарантирано.

Редакцията на второто изречение на ал. 3 изключва магазините, изключва превозните средства, изключва сдруженията на гражданите, ресторантите, увеселителните заведения и т.н.

Ако приемем този текст, означава, че фактически репресирането на българските граждани, живеещи в тези райони, е твърде сериозно. На това нямаме право.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Разрешете ми да обърна вашето внимание върху двете изречения, че целия въпрос възниква поради това, че на нашата територия има няколко многочислени малцинства. Така че всички тези въпроси за изучаване на съответните езици е съвсем друг въпрос. Има циганско, арменско, но не македонско. И сега да не ме обвините, защото аз съм твърдо на тази позиция. Аргументите са други, мога да ви докажа. Такова малцинство у нас няма. Но този въпрос възниква именно по тази причина. Що се отнася дали тези малцинства са национални, аз лично не съм съгласен този термин да бъде използван в нашата конституция

сега, първо, защото той не е ясен, тъй като се трактува в различни части на Европа по различному. В Западна Европа има едно разбиране, това е доказано, на Балканите разбирането е същото, а именно, разбиране в смисъла на договорите след Първата световна война; в Съветския съюз, след това се премина и към нашата доктрина - разбиранията са други. Затова ако си спомняте, аз предложих за Преходните разпоредби на нашата конституция да има текст, че за нуждите на тази конституция терминът "нация" и производните от него означава - българските граждани, обединени в единна държава. Или нещо подобно. Не казвам, че точно този текст трябва да бъде записан.

По чл. 3. Имам пред себе си текстове от трите най-големи парламентарни групи. Имам до известна степен същите опасения и съображения, които изложи тук и Мариана Христова и г-н Румен Воденичаров също в този смисъл има определени идеи.

Аз поддържам идеята, която доста хора изложиха, че след първото изречение трябва да се сложи точка. Трябва да се запише: "Официалният език в българският." Защото наистина това е известно ограничаване, тук г-жа Христова правилно отбеляза. Ако кажем само "държавните учреждения", имайте предвид, че въпросът за ползуване на своя език дори в държавните учреждения е само въпрос на разбиране. Например, на международната конференция, на която току-що присъствувах, се каза, че всеки един трябва да знае езика на малцинствата...

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Трябва да знае езика на малцинствата?

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Един момент, аз не казвам ние да привлечем. Казвам като пример, че това нещо е също известно. Казвам го само като илюстрация, за административни наименования и т.н.

Следователно, ако се съгласим да сложим точка след "българският език е официален", тогава по моето разбиране бихме могли да предложим да се приеме текстът на чл. 35, ал. 2 в редакцията, предложена от г-н Яшар Шабан, а именно - "и свободно да го ползуват". С други думи, ако ние кажем, че българският език е официален, своят език може да ползува свободно.

Той предложи следният текст за ал. 2: "Лицата, принадлежащи към малцинства освен задължително изучаване на българския език имат право да изучават и своя майчин език в държавните

По ал. 2. Също не приемам термина "граждани от небългарски произход". При смесен брак как ще се подхожда? Ето защо без да говоря за точност искам да ви предложа текст за ал. 2 на чл. 35: "граждани, за които официалният книжовен български език не е роден, освен задължителното му усвояване, могат да изучават и да ползват в личния си живот и своя език, при условие и ред, определени от закона".

Смятам, че в Конституцията не е място да определяме едно право на една изпълнителна власт, в случая на Министерството на народната просвета. Терминът "официалният книжовен български език" е влязъл в Закона за просветата. Затова го цитирам в пълния му вид, за да има една приемственост между една законова уредба и самата конституция.

ГЛАС: Ако не говори книжовен език, а говори български?

ДИМИТЪР АРНАУДОВ: Казах, че не претендирам за точност, само давам идея. Лично аз се противопоставям в конституцията да се решава въпросът - къде да става това. Нека да дадем право на министерството в закона да определи как да бъде.

Противопоставям се на чл. 35а.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Уважаеми колеги, след тези изявления, които се направиха тук, не искам да се изказвам, още повече, че има опасност да бъда обявен за предател от г-н Румен Воденичаров. Аз не съм от "Екогласност", аз съм от Зелената партия.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Теб от това те е страх. Щом сте от "Екогласност"...

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Аз не съм от "Екогласност", аз съм от Зелената партия, всички обявиха за предатели по подобие на други, които обявяват за предатели... С г-н Румен Воденичаров можем да имаме специален разговор, не е тук мястото да ви занимавам с този проблем. Но ще му кажа, че всички опити за ограничение в тази насока дават обратен резултат. И аз тази теза ще я развия в личен разговор с Вас. Но това е отделен въпрос.

Аз съм приятно изненадан от предложението, което се внася официално от името на няколко парламентарни групи.

НОРА АНАНИЕВА: То е само от група, защото в групите не е обсъждано. Нали се разбрахме. Имало е само консултации.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Ако мога конкретно да кажа. Дори в този вид текстът на чл. 3 е добър. Би могло да се помисли

за това, което казаха мнозина - да остане първото изречение. Като второ изречение предлагам текст в смисъл на това, което предложи Мариана Христова, по подобие на Испанската конституция да се каже: "Всички български граждани имат задължението да го знаят и правото да го ползват."

По чл. 35, ал. 2. Смятам, че изразът "в държавни училища" трябва да отпадне. Еventуално би могло да се помисли за това, което каза г-н Арнаудов. Тази редакция означава ли, че в частни училища не може да се изучава своя майчин език?

Законът да реши къде ще се изучава този майчин език.

Смятам, че всеки може да определя свободно своята етническа идентичност. Смятам, че в това отношение страховете на г-н Воденичаров са неоснователни. Тук не се касае за национално самоопределяне, а за нещо друго.

Що се отнася до насилствената асимилация, мисля, че гласувахме вече по този проблем по чл. 28.

МИРОСЛАВ ДЪРМОВ: По чл. 35а. Доколкото ми е известно в Комисията за изработване на проект за Конституция ние обсъждахме този въпрос и стигнахме до разсъждението, че е необходим подобен текст, по аналог на ограничението, че нито една партия и идеология не може да има съответната водеща роля в обществото, тъй като въпросът е изцяло политически. Мисля, че Българската социалистическа партия в края на краищата трябва да признае този въпрос, след като под нейно ръководство се осъществи един срамен акт в нашата история. Ние трябва да имаме конституционните гаранции, че тези неща няма да се повторят. И ако се оспорва, то е защото все още хората, които са организирали този процес, не са получили съответното от съдебната инстанция, понежа в края на краищата това е едно престъпление срещу човечеството. Така че моето становище е, че този текст трябва да го има, за да имаме гаранции, че за в бъдеще подобни неща няма да се повторят.

Що се касае до изучаването на език. Разбира се, "небългарски произход" може да бъде заменен с "българските граждани", български граждани, принадлежащи към етнически общности", може да се спори. Това е вече въпрос на готовност на залата.

Но ще се касае до изучаването на езика в училищата, трябва да имаме предвид следното. Експериментът се проведе

и между другото резултатите са следните. Тези, които са изучавали български и турски език, имат много добри резултати в изучаване на български език. Защото понятията се дублират на двата езика и се засилва усвояването на български език, който се явява интегриращ.

Освен това трябва да се знае, че именно в държавните училища под контрола на държавата по български учебници, които да кореспондират с учебниците по турски език, може да се получи тази интеграция. Всичко останало ще доведе дотам, че тази общност... Иначе езикът ще се изучава с изучаване на места и не под контрола на държавата и това ще доведе до обособяване и разединяване на нашия народ.

За официалния език. Струва ми се, че трябва да остане само първото изречение. Неговото тълкуване да остане от Конституционния съд.

Тук много често се привеждаше чл. 3 като пример от Испанската конституция. Но се говореше само частично. Ето защо искам да го прочета целия, за да се знае какво се има предвид в испанското законодателство: "кастилският е официален испански език на държавата". Всички испанци имат задължението да го познават и правото да го ползват. Ал. 2. Останалите испански езици ще бъдат също така официални езици в съответните автономни области, съгласно техните конституции." Предполагам, че точно това ние не искаме да направим, нали?

Привеждам целия текст, за да не се цитира съответният контекст.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: За арабския нещо вижте, пише ли?

МИРОСЛАВ ДЪРМОВ: Нека не отиваме на едно прекомерно широко тълкуване...

ПЕТЪР БЕРОН: Но продължават да слагат бомби, както виждате! Въпреки петте училища продължават да слагат бомби!

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Гласуването му е майката.

МИРОСЛАВ ДЪРМОВ: Но нека да отидем поне на едно произволно тълкуване. Ставаше дума за сдружението. Ако става дума за едно сдружение за изучаване на есперанто, на български ли ще го учи? Това е, което исках да ви кажа.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Благодаря Ви.

Има думата Пламен Богоев.

ПЛАМЕН БОГОЕВ: Благодаря Ви, че ми дадохте думата. Ще бъда съвсем кратък. Искам да взема отношение по два въпроса. Във всички изказвания се налага тезата, че именно равенството и недискриминацията са единствена и достатъчна правна уредба в новата българска конституция, която да гарантира правата на лицата, принадлежащи към малцинствата. Смея да твърдя, че тази теза е дълбоко невярна, не защото аз го твърдя, а защото повече от 10 години Организацията на обединените нации чрез своята комисия по правата на човека каза: "Що е това чл. 27 от Пакта за гражданските и политическите права?". С едно изречение, това е следното: "На лицата, принадлежащи към малцинствата трябва да се гарантира такъв обем от права, който е гарантиран за лицата, принадлежащи към мнозинството". Това е равенството и недискриминацията.

И наред с това, тъй като те са поставени в по-неблагоприятно фактическо положение, те имат свои специфики, които са една обективна даденост - култура, самобитност и т.н., за тях следва да се предвиждат законодателни мерки, които да гарантират съхраняването и развитието на тяхната култура. Това нещо липсва в проекта. Казвам липсва, защото, моля да ме извините господа депутати за силния израз, но мисля, че е смешно да се твърди, че чл. 55 от проекта, като употребява думите "етническа култура", решава този въпрос. Казвам смешно, защото в тази зала има трима професори, и тримата уважавам, професори са по право, и тримата са ми били преподаватели. И нека да бъдем сериозни, чл. 55 от проекта за конституция прави това, което трябва да направи България въз основа на Пакта за икономическите, социалните и културни права, по-точно чл. 15. А това, което трябва да направим и за което говорим е чл. 27 от Пакта за гражданските и политически права.

Завършвам с още две изречения. Чл. 35 така, както го редактирате, в който се говори за колективни права един път и втори път, текстът е логически абсурден, защото казвате, че законът ще гарантира на общността идентичността. За да стане това, господа, първо трябва да има разпоредба било в конституцията-

тя, било в закона, която да гарантира правото на всеки свободно да определя своята етническа идентичност, без страх, че ще се нарекат някои китайци.

Господа, отдавна е известно в целия свят, че да определиш идентичността си не означава да застанеш отвън и да кажеш: "Китаец съм!". Това е смешно. Това е единият елемент от системата елементи, и той е единственият субективен елемент, другите са обективни. Другите са наличието на културни специфики и т.н., това, което социолозите наричат " ", т.е., нещо, което обективно го има. Ако аз се нарека китаец би било твърде жалко, защото аз китайска култура нямам и в България такава култура обективно няма. Нека не се страхуваме от израза: "лица, принадлежащи към малцинства (или малцинство)". И нека не се страхуваме, че една такава уредба в правото ще ни съсипе, защото не правото създава малцинствата, те са обективна даденост.

И завършвайки искам да кажа още едно изречение. Не си спомням вече кой каза, че не е нужно да има изрична разпоредба за езика, защото фактическо било това право. Фактически права няма, отдавна в България обичайно право няма. Правото е само писано и го казват конституцията и законът.

Благодаря ви за вниманието.

НОРА АНАНИЕВА: Г-н Богоев, Вие изхождате от положението, и в международните отношения и конференции това е тезата, че има общности, които са били в по-изостанало или дискриминирано положение.

ПЛАМЕН БОГОЕВ: Не, съвсем нямам предвид това.

НОРА АНАНИЕВА: И заради това трябва да им се създадат определени привилегии, за да настигнат останалите. Първо, това трябва да се уточни дали е така в материално или в друго положение.

ПЛАМЕН БОГОЕВ: Веднага ще го уточня. 1979 г. е годината, когато ООН с Комисията по правата на човека и по-точно чрез своята Подкомисия против расовата дискриминация и т.н. даде официалното тълкуване. Става въпрос за следното, г-жа Ананиева. Когато в тази зала 10 човека се молят на друг господ, имат други обичаи, друга култура от моята, от Вашата, от мнозинството в тази зала, за да ги изравним фактически с нас правото трябва да им създаде позитивни права, позитивна правна уредба трябва

да има за тях, за да бъде гарантирана тяхната самобитност и култура. Наред с това, те ще имат равни права с нас на общо основание, разбира се. Иначе би било дискриминация. Не става въпрос за изостаналост.

НОРА АНАНИЕВА: Моят аргумент беше следният. Едно мнозинство, каквото са жените, например, е в много по-дискриминирано положение, отколкото са едни или други етнически общности.

ПЕТЪР БЕРОН: Това е спомен.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Извинявам се за това, че твърде често се повтарям. Става дума за текстове, които защитават малцинството от българи в смесените райони, тъй като вие много обичате да спекулирате с Европейската конвенция за защита правата на малцинствата, която е все още проект и която ще започне да действува. Европейската конвенция за защита на малцинствата, първо, проблемът не се почна от 1979 г., а от 1977 г. и то на базата на чл. 27. Хубаво е това, че има ново отношение в Европа, но разберете, че никъде в Европа държавите не стоят на нашата граница. Ние имаме опасна граница. От едната страна на границата въпросът е разрешен с пропиляване и с обезличаване на българското малцинство, с пълна асимилация, със забрани, които мога да ви ги прочета какво представляват, ужасяващи забрани.

От другата страна на границата вие искате да пуснем такива колективни права, които да дадат приоритет на мнозинството от турчеещите се спрямо малцинството на българите.

Искам само да ви изброя какво става по тези места: Българи се свалят от автобусите тогава, когато автобусът е пълен с турци. Човекът от с. Припес плака пред нас онзи ден. Българи са подложени на езикова дискриминация, не се обслужват, ако не говорят на турски. Първите, които се уволняват, са българските учители и на тяхно място се назначават учители от турците, които емигрираха и се върнаха после. Внушава се на помаците, че трябва да изучават турски език. Ние не можем да допуснем това и колкото и да е неточен терминът "от небългарски произход", той веднага отсява помаците и циганите. Остават само турците или турчеещите се. Децата, които в момента са пресирани от родителите си да изучават турски език и в някои училища вече незаконно се води такова обучение, се молят на учителките: "Другарко, освободете

ни 10 минути преди края на часа, за да избягаме от турския език." В езиковите курсове, които организират школите по чужди езици за немски, френски, италиански и турски език няма нито един записал се за турски език младеж в тези области. Става въпрос за пресиране от страна на ДПС към родителите и от родителите към децата.

Припомням ви какво гласи чл. 16 от Европейската конвенция, която може би ще стане от догодина разпоредба след Московското съвещание. Ще видим как ще мине съвещанието в Женева. Европейската конвенция има чл. 16, който казва: "Нито едно малцинство, което представлява мнозинство в дадения район не може да упражнява правата си така, че да накърнява да страдат интересите на малцинството." А малцинството в тези райони са българи. Разберете, че искаме да приемем тези текстове единствено, за да защитим българите в смесените области, а не за да правим някаква расова дискриминация спрямо турчещите се в тези райони.

Разберете и това, че нашата конституция значително е по-демократична от турската. Това, което аз ви предлагам да вкараме: "обществени места, митинги, събрания и манифестации" означава, че навсякъде в магазина, на улицата, в градския транспорт на сунети, на байрами, на богослужение, на погребение, навсякъде може да се говори турски език, но митинги на турски език, на които да се казва, че живеем срещу вълци и че кръв ще се лее, и че нож вади от нож умира - няма да допуснем. Разберете го. И това аз ще го кажа по микрофона на Народното събрание, за да видите вашите лидери какви приказки приказват по митингите и то на турски. Сега ще приведем речите им от турски на български език. Но това, което чух на български ми е достатъчно. От него може да ви настръхнат косите.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Колеги, да преминем все пак към текста.

ЯШАР ШАБАН: Една реплика. Преди малко ви помолих за следното - по какъв начин ще поставим тези спорни членове на пленарното заседание? Целта ни е, първо, да приемем конституция и второ - да не предизвикваме напрежение. Моите уважения към Вас, г-н Воденичаров. Аз живея, откакто съм се родил в тези райони и примерите, които цитирахте, не че не отговарят на действителността, но те са единични случаи. Вие дадохте примерите

със с. Припек и с уволнените български учители. Народният представител на Кърджали Митко Арnaudов е тук - нашият народен представител, моят народен представител. Нека той да вземе една статистика от Общинския съвет в Кърджали и да видим кои са уволняваните от предприятията, ако така ще поставяме въпроса. Ако вие по този начин поставите въпроса и на пленарно заседание, наистина ще натрупате някакви активи...

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Аз не само ще ги поставя, но и по-остро ще ги поставя.

ЯШАР ШАБАН: Мисълта ми е, че рискуваме изобщо да не приемем конституцията.

ПЕТЪР БЕРОН: Ние конституцията ще приемем и без вас.

ЯШАР ШАБАН: Не ви го казвам в този смисъл. И без това ни натискат от всички страни... И ако ние подхвърлим на арената и този проблем по такъв начин, много рискуваме. Нека да не го правим.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Преминаваме към текстовете. Има думата Николай Павлов.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: За мен редакцията на чл. 3 е достатъчна с първото изречение: "Официалният език в републиката е българският."

НОРА АНАНИЕВА: Подложете го на гласуване.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: С това въпросът е изчерпан. Къде са защитите? В чл. 5, ал. 5, чл. 58, ал. 2. Друга защита е чл. 25: "Гражданите на Република България, където и да се намират, имат всички права и задължения по тази конституция." Къде е проблемът? Проблемът е в това, че ние не сме свикнали да търсим правата си, да ги осъществяваме пред съд. Ако моите права са накърнени някъде от някого аз имам правото да се съдя с този човек. С други думи, ние трябва да внушим на всички хора, които са с накърнявани права, че те трябва да търсят защитата си. Това е смисълът на една гаранция.

И да приключа. В чл. 27 от Пакта за гражданските и политическите права може да бъде възпроизведен като текст в нашата конституция по отношение на онези граждани, които имат собствен културен живот да изповядват и практикуват собствената си религия и да си служат със собствения си език. "Да си служат!"

В моята къща може да се говори и руски, и немски, английски, но когато изляза на улицата, говоря български. И когато отида да си купя хляб в Германия, говоря немски, а в Унгария, ако не знам унгарски, ще си потърся човек, който да ни преведе нещо.

Предлагам в чл. 3 да остане само първото изречение.

САБРИ ХЮСЕИН: Г-н Павлов, унгарците знаят немски.

Можете да си купите хляб и на немски...

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: В Централна Европа има една шега, че когато славяните не се разбират помежду си, говорят немски, но мисля, че в България нещата не стоят за немски, а за български.

Предлагам да възпроизведем разпоредбата на чл. 27 по отношение на лицата, които са с друга религия, друг език, друга култура.

ПЕТЪР БЕРОН: Наистина трябва да намерим някакъв, макар и малък компромис, който би позволил на нашите колеги от ДПС да съдействуват за приемането на тази конституция, въпреки че аз подчертавам, че тя ще се приеме и без тях. И без тях има достатъчно хора, за да се съберат тези 267 подписа, но аз предпочитам те да участвуват в създаването на тази конституция и да чувствуват тази конституция като тяхна. Това изречение за официалния език мисля, че г-н Павлов е прав, че ако приемем само първата част, а отпадне втората част за задължителност на езика, това няма да намали задължителността на този език, тъй като терминът "официален език" включва тази задължителност.

Какво значи "официален език"? Ако ние допълним понататък принципа на задължителност само ще дадем поводи за спорове. Терминът "официален език" е именно езикът, който се ползува в официалните обществени и политически взаимоотношения, ако продължим изречението само ще създадем спорове и няма да го прекратим на митинги и пр. То ще се прекрати по други начини.

Нека приемем това, да отрежем спорната опашка на този параграф, за да можем да вървим нататък.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Този текст, второто изречение се налага само за Конституционния съд. Разберете това. ДПС, като етническа организация, ще бъде заставена да се отстрани от политическия живот, но като правозащитна и друга организация то ще продължи да прави своите събрания и митинги. На тези събрания

и митинги. На тези събрания и митинги то трябва да знае, че моментално ще бъде санкционирано ако продължи да ги провежда на турски.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Колеги, очерта се становището, че е безспорно чл. 3 първото изречение: "официалният език в Републиката е българският."

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Това беше безспорно преди месец. (Весело оживление)

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Проблемът е с второто изречение - дали да кажем: "неговото използване в държавни учреждения или политически и публични отношения" - това е проблемът. Можем ли да се обединим само с първото изречение или трябва да поставим въпроса в пленарната зала така: да гласуваме първото изречение и отделно да гласуваме второто изречение.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Нека да убедим предварително колегите.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Ако се обединим ще внесем само първото изречение.

ЯШАР ШАБАН: Ако наистина искате да ни приобщите към гласуването на конституцията недейте да ни идентифицирате с ДПС и недейте да насочва, г-н Воденичаров и г-н Вълканов, своите стрели към ДПС. Това, че самото ДПС не ми пречи да бъда тук и да търся с вас решение на въпросите.

САБРИ ХЮСЕИН: Ние, 8 човека, се оказахме тук, за да можем да работим и да намерим общ език, въпреки че по този начин ще бъдем може би изключени от ДПС, защото ни обвиняват, че сме от ОФ. Ние дойдохме тук, за да намерим общ език с вас, но както гледам, вие не желаете това.

НОРА АНАНИЕВА: Нали това правим сега?

МИРОСЛАВ ДЪРМОВ: Мисля, че въпросът може да се реши, като Конституционният съд даде едно тълкувание какво значи "официален език".

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Обединяваме се около идеята да внесем в пленарната зала само първото изречение. Разбира се, никой народен представител не може да бъде лишен от правото да внесе своето предложение.

Чл. 35, който е свързан с проблема за езика. Първата алинея на чл. 35 остава без промени: "изучаването и ползуването

на българския език е право и задължение на българските граждани". Тук няма спорови предложения.

Проблемът беше около втората алинея. Бихме ли могли да се обединим около следната редакция: "българските граждани, освен задължително изучаване на български език, имат право да изучават и своя майчин език и да го ползват в личния и в частния си живот".

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Може да се каже само "гражданите", защото никъде на друго място не говорим за българските граждани.

ПЛАМЕН БОГОЕВ: След като се стигна до становището за официалния език, защо тук веднага се търси контрапункт?

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Аз търся общата воля. Какво е Вашето становище по тази алинея?

ПЛАМЕН БОГОЕВ: Да отпадне "личния и частен живот".

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Да бъде "свободно да ползват своя език". Не в личния и частния живот, а въобще.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Колеги, обединяваме ли се около текста: "гражданите, освен задължителното изучаване на българския език имат правото да изучават и своя майчин език...?"

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Може да се каже "само своя език". Защо майчин?

СВЕТОСЛАВ ШИВАРОВ: Преводът от английски на този термин от Пакта за граждански и политически права е неправилен на български. Преведено е "роден". Понятието е "своя език". Това е заложено в документа, тъй като взаимствуваме този текст и тази идея именно от този пакт, от тази норма, трябва да употребим точно това понятие "своя език".

Предлагам следната редакция: "гражданите в Република България (защото може един гражданин трайно да пребивава 10 години тук и да няма българско гражданство и т.н.) освен задължителното изучаване на българския език, имат право да изучават и своя език и да го ползват в личните си отношения".

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Може ли да се обединим около това предложение?

МИРОСЛАВ ДЪРМОВ: Аз не чух нито един аргумент срещу изучаването в държавните училища.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Законът ще уреди начинът и формата за изучаване.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Темата за мястото, в което ще се изучава езикът е проблем за правото на образование, а не за правото на език.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Сега ще формулираме ли текст за правото за образование?

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Няма да се формулира такъв текст.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Аз искам да ви обърна внимание, че става дума за право. Правото може да се ползува, а може и да не се ползува. Може да отиде да се изучава в частно училище. Частните училища не се забраняват. Важното е, че ако искаш имаш право да учиш и в държавни училища.

ДИМИТЪР АРНАУДОВ: Това се решава в Закона за просветата.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Това е обяснено в Закона за просветата не само от мен. Но те казаха, че също се нуждаят от един текст. Видяхме как конституцията се пригажда към готови закони и как законите ще следват конституцията.

И в конституцията, имайте предвид, че вече е прието. Целият проблем е, че искаме да избегнем лицата, принадлежащи към етнически общности.

САБРИ ХЮСЕИН: Ние забравихме решението на Народното събрание, че от 15 септември започваме изучаването на турски език.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Как така ще започваме?

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Тази формулировка не забранява да се изучава своя език, вкл. и в държавните училища. Това ще се реши в закона.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Не може да остане "само в личния си живот". Трябва да бъде тогава "личния си живот и на обществени места".

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Значи пак митинги на турски, така ли?

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Моля ви колеги още един път да прочета текста, който г-н Шиваров предложи.

ЯШАР ШАБАН: Да ограничаваме тук, да поставяме в едни рамки ползуването на езика на малцинствата, мисля, че ще допуснем грешка. Както оттатък се отказахме от второто изречение, мисля, и тук да се откажем от последното уточняване.

НОРА АНАНИЕВА: Целият текст не може ли да отпадне?

ЯШАР ШАБАН: Да падне тогава. Ако отпадне тази алинея, госпожа Ананиева, от Конституцията, уверявам ви със 100%, че ще отпадне и от ....

Затова поддържам предложението, което аз направих по отношение на ал.2 на чл. 35. Лицата, принадлежащи към малцинства, освен задължително изучаване на българския език имат право да изучават в училище и своя език и да го ползват свободно".

Това е предложението, което аз правя.

ВЕНЦИСЛАВ БЪЧВАРОВ: След толкова много обсъждания нека да прочетем ал. 2, както е записана и смятам, че тя е най-чиста.

Ал. 2. Гражданите от небългарски произход, освен задължителното изучаване на българския език, имат право да изучават и ползват своя език.

СВЕТОСЛАВ ШИВАРОВ: Според мен можем да употребим само понятието, че се изучава езика в училище. Нека да оставим на закона да види как най-правилно да го реши. Два часа, 10 часа? (Всички говорят едновременно и нищо не се разбира.)

ПЕТЪР БЕРОН: Да стане така: "Да изучават и ползват своя език". Какво има лошо в това?

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Можем ли да се обединим около следното: "Гражданите, освен задължителното изучаване на българския език, имат право да изучават и своя език."

ОБАЖДАТ СЕ: Не.

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Гражданите, на които българският език не е майчин....

НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Недейте така. Всеки гражданин трябва да знае българския език в България. (Всички говорят едновременно и нищо не се разбира)

НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Етнически идеи не се определят от езика.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Тогава да сложим така: "лицата, принадлежащи към езикова група."

РД/НП

НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Да сложим „български граждани“ най-общо. Но да не бъдат небългарски граждани, защото ще дойдат и французи, които ще искат да изучават и своя език. Може и други да дойдат. Утре не знам може и арабите да дойдат в България.

Да кажем така: „гражданите имат право да изучават своя език.“ Защо ще трябва да определяме какви са те? От това се подразбира тези, които имат свой отделен език.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Още веднъж прочитам. Бихме ли могли да се обединим около: "Гражданите освен задължителното изучаване на българския език имат право да изучават и ползват свой език."

ЖИВКО МИЛАНОВ: Гражданите, на които българският език не е майчин, имат право да изучават.... (Всички говорят едновременно, нищо не се чува).

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Този път съм напълно съгласен с господин Бахнев. Да стане така: "Гражданите принадлежащи към езикови групи или езикови малцинства имат правото да изучават и т.н." Дайте да го напишем така.

(Всички говорят едновременно и нищо не се чува)

МАТЕЙ ГРЪНЧАРОВ: Аз предлагам така: "Гражданите, на които българският език не е майчин, освен задължителното изучаване на българския език имат право да изучават и ползват своя език".

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Моля ви, тогава можем ли да се обединим към това: "Гражданите, на които българският език не е майчин, освен задължителното изучаване на българския език имат право да изучават и ползват своя език".

ПЕТЪР БЕРОН: Толкова. И никакви предложения по този текст. Оставаме го така, без да го пипаме.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Добре, слагаме му точка и толкова.

Колеги, за да приключим, постави се въпрос за чл. 34а. В предложението беше: "Етническата идентичност на всеки гражданин се зачита и защитава от закона. Насилствена асимилация не се допуска".

Поставя се въпросът, ако членът отпадне, какъв текст.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Да се прогласува дали да отпадне или не.

ЙОРДАН АНДРЕЕВ: Доколкото си спомням в чл. 28 тази насилствена асимилация отпадна. Предлагам там да се включи

"насилствена асимилация".

НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: И ние го предлагаме, ама сте гласували така.

ЛЮБЕН КУЛИШЕВ: Тук беше предложен един много хубав текст, който формулира това право като индивидуално право. "Всеки има право свободно да определя своята етническа идентичност. Насилствена асимилация не се допуска".

ПЛАМЕН БОГОЕВ: Вижте, тук говорите за следствието, а не за причината. Тук не говорите за правото всеки свободно да направи това, а казвате ние ще те признаем, когато го направиш, но не казваме, че можеш да го правиш.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Казва се.

СВЕТΟΣЛАВ ШИВАРОВ: Това, което говори Богоев, е така, но тук всъщност се създава още една гаранция на провъзгласеното право в чл.6. Тук се създава конституционна гаранция, че законът ще защитава това право на етническо самоопределение.

ПЛАМЕН БОГОЕВ: Самото право го няма. Законът казва, че ще защитава нещо, което го няма.

СВЕТΟΣЛАВ ШИВАРОВ: В чл.6 се казва, че всеки има равно право и равна свобода, и равно достойнство.

БОГОЕВ: Това не е достатъчно.

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Уважаеми колеги, всички ние разбираме и смисъла и какво излиза, но аз ще ви кажа, че този текст е продукт на един компромис. Той затова е така - защитава право, което наистина не е записано. Това е така. Но това е продукт на един компромис. Тук ние не можем да се споразумеем по логика. Тук действително трябва да приемем това, ако всички са съгласни, и аргумент от противното и ще се тълкува от Конституционния съд, че трябва да се защити това или онова право.

Аз съм за този текст така, както е предложен.

ПЕТЪР БЕРОН: Аз искам да обърна внимание, че академичните спорове трябва да отстъпят понякога пред истинската криза за националните интереси на страната, господин Богоев. В БАН можем да седнем да си приказваме с вас каквото желаем, обаче какво значи това "свободно определяне на етническа идентичност"? Това означава, че цялата тази паплач, наречена "Илинден" долу по река Струма, утре ще поискат да отваряме македонски училища, които ние няма да им отворим.

Аз съм против определянето в Конституцията на свободна етническа идентичност.

ПЛАМЕН БОГОЕВ: Абсолютно прав сте, господин Берон. Става въпрос за следното. Вярвам, всички знаете, че преброяването в края на годината ще е под международен контрол. Вярвам всички знаете, че трите въпроса - коя е религията ти, кой е майчиния ти език и какъв си ти? Там ще ги има. И ще ги има точно затова, защото казвате, Вие сте прав - би било много страшно....

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Господин Богоев, искахте само едно изречение.

ПЛАМЕН БОГОЕВ: В света се твърди, че има милиони малцинства в България - било то румънци, македонци, и т.н. Един път завинаги трябва да разберем какви сме и колко сме. Абсолютно прав сте за това. И точно обаче за да разберем това, това право трябва да го има.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Сега, текстът на чл.34а - етническата идентичност на всеки гражданин се защитава и зачита от закона. Насилствена асимилация не се допуска.

Обединяваме ли около това?

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Преди това да се прогласува дали изобщо да съществува този текст. И ако остане тогава да се предложи този текст.

ЙОРДАН АНДРЕЕВ: Аз също имам предложение да отпадне този текст.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: От процедурна гледна точка, ако текстът се постави и не получи две трети, той ще отпадне. Проблемът е в това, тези, които минахме текстове, сега ще бъдат размножени и ще бъдат подложени на гласуване в пленарната зала. Въпросът е в чл. 34а, както го прочетох, да фигурира ли като предложение на Конституционната комисия и ако получи две трети ще го оставим в Конституцията. Ако не получи две трети, ще отпадне Това е въпросът.

НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Да отпадне "насилствена асимилация". Спорът беше дали да има асимилация изобщо или не. Ние спорихме много с представителите на ДПС. Аз им казах, че всеки брак може да се разглежда като асимилация. Затова да пишем изобщо да няма асимилация. Или изобщо да няма интеграция и ....

ЮЛИЙ БАХНЕВ: Не може да се бърка асимилация с интеграция. Това са много сериозни въпроси. Асимилация ние никога няма да имаме, но затова трябва да има гаранции. Конституцията съществува за гаранции. Затова я готвим. Нали? Тук става въпрос за насилствена асимилация.

А това че може би няма да имаме вече никой който да концентрира в едни ръце цялата държавна власт, а сме го записали в Конституцията.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Добре, колеги, можем ли да се обединим около следното. Предлагаме текстът на чл.34а: "Етническата идентичност на всеки гражданин се зачита и защитава от закона". И ако получи две трети от гласовете ще бъде конституционен текст. Ако не получи, той ще отпадне.

(Всички говорят едновременно и нищо не се разбира)

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Моментално след като прочетете това нещо аз ще стана и ще предложа да отпадне.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Смятам, че повечето от колегите тук се обединяват около това, че трябва да съществува този текст. Господин Воденичаров нека да си предложи. Трябва да го представите като предложение на болшинството от Конституционната комисия.

ПРЕДС. ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Добре, който желае да направи предложение. Разбира се, че ще кажа, че е имало становище да отпадне този текст

Съгласни ли сте? Да.

Благодаря ви, колеги. За следобед имаме готовност със 7 или 8 текста. Тях ще поставим на гласуване и на обсъждане в пленарната зала.

Закривам заседанието.

(Закрито в 13 ч. и 10 м.)

ЗАМЕСТНИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ:

(Любен Корнезов)

